

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Формування комунікативних компетенцій у молодших школярів

Автор

Науковий керівник / Експерт

Мищенко Д.Ю.**Андросова Н. М.**

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		1
Інтервали		0
Мікропробіли		70
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		30

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

КП 2

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

14576

Кількість слів

116750

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/constructive/2.html	27	0.19 %
2	https://nuschool.com.ua/lessons/mova/communicative/4.html	24	0.16 %
3	http://berestechko.at.ua/metodoser/pochkl/Robota.doc	21	0.14 %
4	https://nuschool.com.ua/lessons/mova/communicative/4.html	20	0.14 %

5	https://www.cuspu.edu.ua/en/konferenc-19-20/vyvchennia-i-vprovadzhenia-v-navchalno-vykhovnyi-proses-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasylia-sukhomlynskoho-2019-rik/seksiia-1/10211-formuvannya-komunikatyvnoi-kompetentnosti-molodshykh-shkolyariv-u-konteksti-idey-v-sukhomlynskoho	16	0.11 %
6	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/constructive/2.html	16	0.11 %
7	https://nuschool.com.ua/lessons/mova/communicative/4.html	14	0.10 %
8	Григорчук_Цюняк.docx 5/26/2022 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	13	0.09 %
9	https://nuschool.com.ua/lessons/mova/communicative/4.html	13	0.09 %
10	ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ТЕКСТОМ 6/4/2018 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work (Disser)	13	0.09 %

з домашньої бази даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з програми обміну базами даних (0.69 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Кириленко_Кіліченко.docx 12/7/2023 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	18 (2)	0.12 %
2	ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 1/10/2024 South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Кафедра педагогічних технологій початкової освіти)	17 (3)	0.12 %
3	Григорчук_Цюняк.docx 5/26/2022 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	13 (1)	0.09 %
4	ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ТЕКСТОМ 6/4/2018 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work (Disser)	13 (1)	0.09 %
5	СЕМЕНЦІВ_Піхманець 5/17/2024 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	11 (1)	0.08 %
6	Первусяк_Вербещук.docx 11/21/2021 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Педагогічний факультет)	9 (1)	0.06 %
7	kirilenko_Kilichenko.docx 11/1/2023 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Педагогічний факультет)	8 (1)	0.05 %
8	Кузьменецька_Магістерська плагіат.docx 11/28/2019 Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)	7 (1)	0.05 %

9	Розвиток комунікативної компетентності здобувачів освіти у процесі навчання української мови та літератури шляхом використання інноваційних технологій 12/6/2021 Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko (Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko)	5 (1)	0.03 %
---	--	-------	--------

з Інтернету (1.74 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://nuschool.com.ua/lessons/mova/communicative/4.html	136 (12)	0.93 %
2	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/constructive/2.html	70 (6)	0.48 %
3	http://berestechko.at.ua/metodoser/pochkl/Robota.doc	21 (1)	0.14 %
4	https://www.cuspu.edu.ua/en/konferenc-19-20/vyvchennia-i-vprovadzhenia-v-navchalno-vykhovnyi-protse-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasyliia-sukhomlynskoho-2019-rik/seksiia-1/10211-formuvannya-komunikativnoi-kompetentnosti-molodshykh-shkolyariv-u-konteksti-idey-v-sukhomlynskoho	16 (1)	0.11 %
5	https://nuou.org.ua/assets/journals/visnyk_nuou/v-nuou-35-2013.pdf	10 (1)	0.07 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

Мищенко Дар'я Юрївна

«Формування комунікативних компетенцій у молодших школярів»

Керівник: кандидатка педагогічних наук, доцент, доцент кафедри Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка Андросова Н.М.

РОДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

- Сутність поняття «комунікативна компетенція»

Проаналізувавши наукову літературу (Васильєва О.В., Вашуленко М.С., Вторнікова Ю.С., Калмикова Л.О., Леонтян М.А. та інші) з даної теми, виявили, що комунікативна компетенція, є однією з ключових складових загальної компетентності особистості, яка дозволяє людині ефективно й адекватно спілкуватися з іншими людьми. Це поняття поєднує знання, навички та установки, які забезпечують результативність комунікації в різноманітних соціальних ситуаціях. Формування комунікативної компетенції є особливо важливим у початковій школі, оскільки цей етап є базовим для розвитку комунікативних здібностей.

У своїй роботі Леонтян М.А. висвітлює поняття «компетенція» та «компетентність» [30]. Розглядаючи їх взаємозв'язок та враховуючи думки педагогів стосовно комунікативної компетенції, можна зазначити, що поняття «комунікативна компетентність» є еволюційним розвитком терміну «компетенція» та набуло значущості в лінгвістиці й освіті, зокрема у сфері вивчення мови й спілкування. Основні етапи цієї еволюції такі: 1) компетенція; 2) мовна компетенція; 3) комунікативна компетентність; 4) соціально культурна компетентність; 5) культурна компетентність. Розкривши ці етапи, ми зможемо точніше зрозуміти специфіку розвитку.

Початково термін «компетенція» використовувалася для загального позначення здатності виконувати завдання або вирішувати проблеми. У процесі дослідження «мовної компетенції», виявлено що дане поняття стали трактувати як здатність володіти мовою, включаючи знання граматики, лексики, фонетики та інших мовних елементів [13]. З часом постала потреба розширити мовну компетенцію на більший контекст комунікації. Головань М. зазначає, що комунікативна компетентність передбачає не лише лінгвістичні навички, а й уміння ефективно взаємодіяти в різних ситуаціях, розуміти контекст і зважати на особливості спілкування. Деякі науковці (Суейн М., Вторнікова Ю., Калмикова Л.) розглядають комунікативну компетентність із додатковим акцентом на соціокультурні аспекти, що включають розуміння культурних норм, цінностей і відмінностей у спілкуванні. Суейн М. окремо виділяє здатність усвідомлювати культурні чинники, що впливають на взаємодію, та враховувати їх у процесі комунікації [65].

Отже, перехід від загального поняття «компетенція» до «комунікативної компетентності» відображає зростання значущості комплексних навичок для успішного спілкування у сучасному суспільстві, доводить актуальність обраної теми.

Розглядаючи сутність поняття «комунікативна компетенція», необхідно звернути увагу, що в наукових джерелах поряд із терміном «компетенція» використовується й термін «компетентність», цей зв'язок ми вже детально висвітили у попередніх рядках. Аналіз психолого-педагогічної літератури з питання компетентного підходу показує, що в сучасній науці немає єдиного тлумачення цих понять. Існують два основні підходи до розгляду цього питання, що обумовлено різними варіантами перекладу англійського терміну «competence» (вперше введеного вченим Джоном Равеном) як «компетенція» та «компетентність».

Прихильники першого підходу вважають ці терміни синонімічними, акцентуючи увагу на практичному аспекті компетенцій. Представники другого підходу принципово розрізняють ці поняття, визначаючи компетентність як базову категорію [64]. Це спонукало нас, до розкриття двох понять: 1. Комунікативна компетенція в наукових джерелах розглядається як здатність особистості ефективно взаємодіяти з іншими людьми, використовуючи мовні та невербальні засоби спілкування. Вона включає комплекс знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для спілкування з оточуючими. Науковці відзначають, що ця компетенція охоплює не лише мовні вміння, а й культурні, соціальні й психологічні аспекти, які дозволяють адаптуватися до конкретних умов комунікації.

Комунікативна компетенція є однією з ключових компетентностей, зазначених у державному освітньому стандарті, і передбачає, що особистість здатна налагоджувати ефективні комунікативні стосунки, дотримуючись норм увічливості, етики та культурних традицій. У сучасному світі більшість досліджень розглядають комунікативну компетенцію як важливу складову соціальної компетентності, що є необхідною умовою успішної соціалізації особистості.

2. Термін « **комунікативна компетентність** » (від лат. **Communico - роблю загальним, зв'язую, спілкуюся**) вперше з'являється в соціальній психології та визначається як здатність встановлювати й підтримувати ефективні контакти з іншими, спираючись на відповідні знання та вміння. Науковці розглядають комунікативну компетентність як сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для результативного спілкування, що формується через навчання та практичний досвід взаємодії.

Деякі дослідники під поняття «комунікативна компетентність» розуміли здатність особистості ефективно й доречно взаємодіяти з іншими в різноманітних комунікативних ситуаціях - діалог, суперечки, переговори тощо [3].

Аналіз наукових джерел з даної теми, дав змогу виділити декілька компонентів, які забезпечують її різнобічність комунікативної компетентності [3, 13, 30, 45, 65]:

3. Мовна компетенція - здатність використовувати мовні ресурси (словниковий запас, граматику, стилістика) для вираження власних думок.

Володіння мовною компетенцією є основою для побудови зв'язного й зрозумілого мовлення.

4. Соціолінгвістична компетенція - здатність застосовувати мовні знання враховуючи соціальні контексти, культурні традиції, особливості співрозмовника (вік, соціальний статус та інше). Дана компетенція дозволяє коректно адаптувати мовлення залежно від ситуації.

5. Стратегічна компетенція - полягає в умінні будувати взаємодію в умовах комунікативних обмежень. Стратегічна компетенція включає вміння ефективно вирішувати комунікативні проблеми.

6. Дискурсивна компетенція - передбачає здатність будувати логічний і послідовний дискурс. Цей компонент включає розуміння тексту в контексті, зв'язність та організацію мовленнєвих висловлювань.

7. Емоційна та емпатійна компетенція - здатність усвідомлювати і розуміти емоційне становище співрозмовника, адекватно виражати власні почуття. Вона охоплює вміння висловлювати симпатію, співчуття та інші емоції, що сприяє розвитку довірливих стосунків.

8. Інтеркультурна компетенція - здатність взаємодіяти, знаходити зв'язок із представниками інших культур.

Ці компоненти взаємодіють між собою, утворюючи єдину систему, що дає можливість особисто й ефективно спілкуватися в різних соціальних ситуаціях. Наприклад, мовну компетенцію доповнює соціолінгвістична, що дозволяє людині адаптувати своє висловлення до конкретної ситуації.

Стратегічна компетенція дозволяє подолати перешкоди, тоді як дискурсивна забезпечує послідовність і логічність мовлення. Інтеркультурна та емоційна компетенція поглиблюють зв'язок співрозмовників, додаючи їй змістовність та емоційність.

Розглянемо основні складові комунікативної компетентності, роблячи акцент на зв'язку «комунікативної компетентності» та «комунікативної компетенції».

Лінгвістична компетенція - знання мовних правил, тобто граматики, лексики, фонетики, синтаксису та інших аспектів мови. Вона забезпечує правильне вживання мовних засобів у спілкуванні.

Соціолінгвістична компетенція - здатність використовувати мову з урахуванням соціального контексту, включаючи норми і правила ввічливості, вибір стилю мовлення, тональності відповідно до ситуації спілкування.

Прагматична компетенція - уміння будувати висловлювання відповідно до наміру й очікувань, тобто, досягати потрібного ефекту в комунікації, зважаючи на очікування співрозмовників.

Стратегічна компетенція - здатність подолати комунікативні бар'єри, використовуючи альтернативні способи передачі інформації. Це може включати перефразування, жестову комунікацію, звернення за допомогою, уточнення тощо.

Емоційна компетенція - розуміння і контроль над власними емоціями, а також здатність емпатично реагувати на емоційний стан інших, що сприяє створенню позитивного середовища для спілкування.

Комунікативна компетенція аналізується з позиції кількох наукових підходів, які підкреслюють її складну природу:

9. Лінгвістичний підхід: акцентує увагу на здатності оперувати мовними ресурсами й правилами. З цього погляду, комунікативна компетенція виявляється у знанні граматики, словникового запасу, синтаксису тощо.

10. Соціокультурний підхід: розглядає комунікацію як соціальний процес, який сприяє інтеграції особистості в суспільство. Цей підхід підкреслює роль культурних норм, традицій і соціальних очікувань у процесі спілкування.

11. Психологічний підхід: визначає комунікативну компетенцію як поєднання когнітивних, емоційних і поведінкових навичок, необхідних для успішної комунікації. Цей підхід звертає увагу на такі особистісні аспекти, як емоційний інтелект та емпатія.

12. Інтерактивний підхід: зосереджується на процесі взаємодії між співрозмовниками.

Говорячи про основу комунікативної компетенції, не можна забувати і про сутнісні риси комунікативної компетентності, які включають аспекти, що визначають успішність і якість комунікації:

1) Гнучкість та адаптивність - здатність швидко змінювати стиль спілкування відповідно до конкретної ситуації або співрозмовника, підлаштовуючись під різні умови комунікації.

2) Ефективність - вміння досягати поставлених комунікативних цілей, використовуючи зрозумілі й доречні мовні засоби, що дозволяє уникати непорозумінь та конфліктів.

3) Емпатія та взаємоповага - здатність розуміти емоційний стан співрозмовника, проявляти чуйність та повагу до його думок і поглядів, що сприяє налагодженню взаєморозуміння.

4) Культурна обізнаність - знання й дотримання норм етикету, традицій і соціальних правил, які регулюють спілкування в конкретному культурному середовищі, що допомагає уникати незручностей і забезпечує адекватність комунікації.

5) Стратегічність - здатність вибудовувати комунікацію таким чином, щоб ефективно досягати результатів, навіть за умов виникнення непередбачуваних ситуацій або бар'єрів, використовуючи різні прийоми для подолання комунікативних труднощів.

Ці риси формують базу для успішної взаємодії і соціальної адаптації, особливо важливі в умовах міжкультурної і професійної комунікації.

У сучасній педагогічній науці відсутнє загальне визначення «комунікативної компетентності». Аналіз наукової літератури виявив давню історію

вивчення питання термінів, і, як наслідок, відсутність узгодженого розуміння поняття «комунікативна компетентність», що ускладнює розробку методів її формування у майбутніх фахівців.

Проте, аналізуючи джерельну базу з досвіду попередників, вважаємо, що під поняттям «комунікативної компетентності», розуміють складний концепт, який охоплює широкий спектр навичок і знань, необхідних для ефективного спілкування. Це поняття розглядається у контексті мовленнєвої лінгвістики, соціолінгвістики та педагогіки. Сутність комунікативної компетентності включає в себе наступні ключові аспекти:

- о Знання мови: комунікативна компетентність передбачає володіння мовними навичками, такими як граматики, лексика, фонетика та правопис. Особа повинна мати знання мовної структури, щоб висловлювати свої думки чітко й логічно.
- о Навички використання мови: ефективна комунікативна компетентність передбачає вміння використовувати мову в різних ситуаціях і для різних цілей. Це включає в себе вміння виражати думки, ставлення, висловлювати ідеї, аргументувати свою точку зору та слухати інших.
- о Сприйняття контексту: комунікативно компетентна особа враховує соціокультурний контекст й адаптує свою мову відповідно до ситуації. Вона розуміє важливість адаптації мовлення до аудиторії, зокрема враховуючи рівень формальності, віку, соціального статусу тощо.
- о Навички міжособистісного спілкування: комунікативна компетентність включає в себе навички міжособистісного спілкування, такі як вміння слухати, виявляти емпатію, встановлювати контакт, вирішувати конфлікти та будувати позитивні стосунки.
- о Мовленнєва гнучкість: ефективна комунікативна компетентність передбачає гнучкість у виборі мовних засобів у залежності від ситуації. Це включає в себе вміння користуватися різними стилістичними рівнями і жанрами мовлення.
- о Способи невербальної комунікації: комунікативно компетентна особа володіє навичками невербальної комунікації, такими як жести, міміка, тон голосу. Вона розуміє, як виразити свої емоції та сприймати невербальні сигнали від інших.
- о Спроможність адаптації: комунікативно компетентна особа може ефективно адаптуватися до нових умов і викликів у спілкуванні. Вона швидко пристосовується до змін у комунікативних обставинах.

Комунікативна компетенція поєднує інтуїтивно зрозумілі функціональні знання й здатність керувати мовними правилами у конкретних ситуаціях. Як стверджує Д[ж]Хаймс [64, с[б]277], дитина засвоює мовні одиниці не тільки як граматичні структури, а й у контексті того, як їх використовувати залежно від обставин. Вона вчиться розуміти, коли і про що варто говорити, з ким і як це робити. Дитина здатна реалізовувати різні мовні акти, брати участь у мовній взаємодії, а також оцінювати дії інших. На думку дослідника, хоча мовні знання є важливими, вони складають лише частину ефективного спілкування. Він пропонує розуміти комунікативну компетенцію як поєднання мовної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетенцій (Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Компоненти комунікативної компетентності (за Д[ж]Хаймсом)

Для молодших школярів розвиток комунікативної компетенції є безумовно важливим, адже комунікативна компетенція є основним компонентом їхньої соціалізації. На цьому етапі діти вчать не лише правильно формулювати свої думки, але й взаємодіяти в групах, встановлювати контакт, висловлювати емоції, що складає основу для подальшого успішного навчання, адже спілкування у навчальному середовищі - це один із ключових засобів пізнавальної діяльності.

Отже, комунікативна компетенція є складним багатовимірним поняттям, яке охоплює низку взаємозалежних компонентів, що забезпечують здатність до ефективної й адекватної взаємодії в різних соціальних умовах. Вона включає не лише мовні, але й соціокультурні, стратегічні та емоційні аспекти, що дозволяють молодшому школяреві адаптуватися до різних комунікативних ситуацій і сприяють його особистісному й соціальному розвитку.

- Вимоги до формування комунікативної компетенції школярів

Враховуючи вище зазначене, можемо стверджувати, що формування комунікативної компетенції в молодших школярів безумовно важливий процес у становленні дитини як особистості. У початковій школі закладаються основи комунікативної компетенції, що виявляється не лише в умінні сприймати й **передавати інформацію, а й у здатності взаємодіяти і пізнавати** інших. Відповідно, варто пам'ятати про вікові, психологічні, розвивальні та соціальні особливості молодших школярів.

Узагальнивши думки дослідників щодо комунікативної компетентності молодших школярів як вихідного від комунікативної компетенції, стверджувати, що це інтегроване утворення особистості, яке об'єднує теоретичну й практичну готовність і здатність учня до комунікації, що дозволяє йому ефективно спілкуватися й творчо реалізуватися у цьому процесі.

Комунікативна компетенція **молодшого школяра виявляється в умінні спілкуватися з людьми різного віку й статусу, розуміти і відтворювати інформацію, прийняту на слух або прочитану, а також у змістовному та грамотному вираженні своїх думок в усній і письмових формах.** Важливою складовою є вільне володіння **мовою в різних навчальних і життєвих ситуаціях. Молодший шкільний вік є оптимальним для залучення дітей до комунікативної діяльності,** адже основним видом мовленнєвої активності на цьому етапі є усне мовлення. У цей період ефективно формуються базові навички мовленнєвої культури, які включають знання норм літературної мови, уміння будувати висловлювання відповідно **до цілей спілкування, дотримання правил спілкування (один говорить, інші слухають),** оцінку відповідей однокласників після їх завершення, а також правила співпраці в групах і парах.

Формування комунікативної компетенції має бути в гармонії з дидактичною системою, що підтримує розвиток особистості та її активної життєвої позиції на всіх етапах навчання. Адже формування світогляду, розвиток пізнавальної активності й самостійності значною мірою залежать від рівня володіння учнями рідною мовою та мовленнєвими навичками. Зарубіжні педагоги, зокрема Делл[л]С. та Джером[с]. виділяють чотири етапи розвитку **комунікативних умінь у молодших школярів:**

1. Мотиваційний етап - передбачає розкриття **значення комунікативних умінь для досягнення цілей спілкування.**
2. **Ознайомлювальний** етап - забезпечує ознайомлення учнів зі змістом комунікативного вміння.
3. Етап оволодіння вмінням - створюються умови для взаємодії учасників освітнього процесу в ролі рівноправних суб'єктів, що сприяє засвоєнню навичок спілкування.
4. Етап вдосконалення вміння - учні самостійно застосовують комунікативні вміння під час спілкування і творчих завдань.

В Україні сучасний етап реформування системи загальної середньої освіти орієнтований **на реалізацію компетентнісного підходу, який** акцентує увагу на формуванні ключових компетентностей у школярів, серед яких неможливо забути і про комунікативну компетентність, що тісно пов'язана з комунікативною компетенцією. **Згідно з «Рекомендацією Європарламенту та Ради Європи від 18 грудня 2006 року** щодо розвитку ключових компетентностей у навчанні протягом життя», ключові компетентності вважаються тими, що необхідні кожній людині для особистісної реалізації, розвитку, **активної громадянської позиції, соціалізації, працевлаштування, і які сприяють життєвому успіху молоді в суспільстві** [36].

У цьому контексті, **Концепція Нової української школи (НУШ) визначає нові соціальні вимоги до формування** важливих особистісних

якостей здобувачів початкової освіти. Змінюється підхід до **оцінювання результатів навчальної діяльності: «Дитині недостатньо лише знань. Важливо навчити її використовувати їх.** Знання та вміння, що пов'язані з ціннісними орієнтирами учня, **формують життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації в житті, навчанні та роботі** [25].

Інструментом для впровадження компетентнісного підходу є зміщення акценту в навчанні з накопичення знань на розвиток умінь. Для цього Концепція передбачає зменшення теоретичної частини навчального матеріалу й **обсягу фактів на користь практичної діяльності, а також виділення достатньої кількості часу на формування вмінь і відповідних ставлень**, таких як готовність, мотивація та самооцінка. Пріоритетом має стати проблемне навчання, що передбачає вирішення конкретних навчальних проблем для розвитку відповідних вмінь і ставлень, а також пошук і конструювання **нових знань. У навчальному процесі повинні домінувати інтерактивні методи**, проектні технології, а також збільшення частки навчального часу, що проходить поза межами класу.

Формування цієї компетентності є одним із ключових завдань **мовно-літературної освітньої галузі, реалізація якого передбачає досягнення загальних результатів навчання, визначених державним стандартом.** Це включає в себе здатність учня взаємодіяти з іншими людьми усно, сприймати й використовувати **інформацію для досягнення своїх життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях.** Учень також має **вміти сприймати, аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію** з текстів різних жанрів і медіа, використовуючи її **для збагачення свого досвіду.** Крім того, він повинен висловлювати свої думки, почуття та ставлення, взаємодіючи письмово й у режимі реального часу, дотримуючись норм літературної мови. Учень також досліджує своє **індивідуальне мовлення для розвитку власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами й аналізує їх** [15].

У типовій освітній програмі мовно-літературної галузі, розробленій творчою групою під керівництвом О.Я.Савченко, конкретизуються мета, завдання, очікувані результати навчання для учнів та зміст навчального процесу, який забезпечує досягнення цих результатів [45]. Так, **метою початкового курсу мовно-літературної освіти є** всебічний розвиток дитини через різні види мовленнєвої діяльності, формування ключових компетентностей, включно з комунікативною та читацькою. Програма спрямована на формування вміння вільно **спілкуватися українською мовою для духовного, культурного та національного самовираження, а також використовувати її в особистому** й суспільному житті та міжкультурному діалозі. Окрім цього, курс зосереджений на збагаченні емоційного досвіду й розвитку творчих мовленнєвих здібностей учнів.

З огляду на важливість мовно-літературної освіти у формуванні комунікативних і читацьких компетентностей учнів, ключовим є забезпечення умов для розвитку здатності школярів до ефективного спілкування. Це, в свою чергу, вимагає особливого підходу до організації освітнього процесу, що відображається у визначених вимогах до формування комунікативної компетенції школярів.

Вимоги до формування комунікативної компетенції школярів передбачають створення умов для розвитку навичок ефективної комунікації, необхідних для навчання, соціальної адаптації та подальшого професійного зростання. Основні вимоги формування комунікативної компетенції школярів включають:

- 1) Змістовність і системність навчання - розвиток комунікативної компетенції має бути систематичним і охоплювати всі аспекти спілкування: лінгвістичні знання, соціокультурні норми, розуміння контексту, різні стилі та стратегії спілкування.
- 2) Практична орієнтація - комунікативні навички формуються через практичне застосування. Школярі повинні мати можливість використовувати здобуті знання на практиці у реальних або наближених до реальності ситуаціях, наприклад, в інтерактивних завданнях, іграх, проєктах, групових обговореннях.
- 3) Урахування вікових і психологічних особливостей - підхід до навчання має відповідати віковим та індивідуальним особливостям учнів, що сприяє ефективному засвоєнню навичок спілкування.
- 4) Соціокультурний компонент - формування знань і розуміння культурних норм та етикету спілкування, а також розвиток емпатії, толерантності й поваги до думок інших людей.
- 5) Рефлексивна діяльність - заохочення школярів до самооцінки та аналізу власної комунікативної поведінки, що допомагає усвідомити свої сильні та слабкі сторони у спілкуванні, розвиваючи саморегуляцію та самоконтроль.
- 6) Розвиток емоційного інтелекту - здатність розпізнавати емоції свої й оточуючих та адекватно реагувати на них є важливою частиною комунікативної компетентності, особливо в умовах групової взаємодії.

Як вже зазначалося, формування комунікативної компетенції у школярів є важливим завданням освітнього процесу і вимагає систематичної та цілеспрямованої роботи. Ось кілька ключових стратегій та методів для ефективного формування комунікативної компетенції, які виділяли педагоги-практики (О.Савченко, Н.Бібік):

1. Активні методи навчання: застосовуйте **інтерактивні методи навчання, такі як групові обговорення, рольові ігри, дебати та** проєкти. Ці методи сприяють розвитку навичок спілкування і взаємодії.
2. Вправи на активне слухання: розробляйте вправи, які сприяють розвитку навичок активного слухання. Учнів школярів уважно слухати, ставити питання та висловлювати свої думки на основі отриманої інформації.
3. Проєкти та практичні завдання: включайте в освітній процес комунікативні проєкти й завдання, які передбачають спілкування. Це може бути створення відео презентацій, участь у групових дослідженнях або організація інтерв'ю.
4. Розвиток ораторських навичок: організуйте ефективні тренування для розвитку ораторських навичок. Доцільно проводити змагання з публічних виступів, тренування мовлення та імпровізації.
5. Використання ігрових технологій: використовуйте навчальні ігри, які сприяють розвитку комунікативних навичок. Ігри можуть бути спрямовані на розвиток спілкування, співпраці та розв'язання конфліктів.
6. Педагогічний зворотний зв'язок: надавайте регулярний і конструктивний зворотний зв'язок стосовно комунікативних досягнень учнів. Засновуйте оцінювання на конкретних критеріях, надавайте поради для подальшого розвитку.
7. Використання мультимедіа та технологій: інтегруйте сучасні технології у процес навчання, використовуючи мультимедійні ресурси, відеоуроки та інтерактивні програми для розвитку мовних і комунікативних навичок.
8. Робота з культурною різноманітністю: вчіть школярів поважати та розуміти культурні відмінності, розвивайте навички міжкультурної взаємодії та сприяйте толерантності.
9. Сприяння самостійності: заохочуйте ініціативу й самостійність учнів у власному спілкуванні. Створюйте умови для вільного вираження думок та ідей.
10. Приклади та моделювання: надавайте приклади ефективного спілкування, моделюйте високі стандарти комунікативної компетенції. Використовуйте реальні ситуації як приклади.

Ці стратегії можна адаптувати залежно від конкретних потреб та контексту навчання, сприяючи повному й інтегрованому формуванню комунікативної компетентності у школярів.

Комунікативна компетенція молодших школярів включає в себе ряд навичок, які дозволяють їм ефективно спілкуватися й взаємодіяти з оточуючим світом. Важливо враховувати, що рівень розвитку цих навичок може значно варіюватися в залежності від віку, індивідуальних особливостей та впливу середовища.

Формування комунікативної компетенції у школярів - це процес, який вимагає системності, терпіння та уваги до індивідуальних особливостей кожного учня. Налаштуйте позитивну комунікативну атмосферу, де учні відчують впевненість у власних здібностях і можливостях спілкування з оточуючим світом.

- Специфіка формування комунікативної компетенції у молодших школярів

Формування комунікативних компетенцій у молодших школярів має свої особливості, що зумовлено віковими характеристиками, етапом соціалізації та першими освітніми викликами. На цьому етапі важливо закласти основи спілкування, здатність ефективно взаємодіяти й розуміти співрозмовника. Специфіка розвитку комунікативних компетенцій у молодших школярів полягає у поступовому формуванні вміннь слухати й відповідати, враховувати емоції та настрої інших, дотримуватися основних мовленнєвих норм.

Також важливим є залучення дітей до мовленнєвої діяльності через ігрові та інтерактивні методи, які допомагають розвивати не лише комунікативні навички, а й творчу активність, вміння висловлювати власну думку та взаємодіяти у групі. Завдяки таким підходам школярі здобувають необхідний досвід для майбутнього соціального та академічного розвитку.

Дослідження педагогів показують, що комунікативна компетентність молодших школярів в інтернатних закладах складається з таких елементів: когнітивно-регулятивного, емоційно-мотиваційного та практичного компонентів. Діти цього віку можуть підтримувати діалог, виявляючи культуру спілкування, уважно слухати співрозмовника, доброзичливо ставитися до нього, висловлювати власну думку, порівнювати різні погляди та формулювати власні судження [1, с.10].

Деякі зарубіжні науковці (Савін М., Хаймс Д.) зазначають, що фізіологічне дозрівання організму в молодших школярів відкриває нові можливості для комунікації. Розвиток зв'язків із соціальним оточенням активно стимулюється середовищем, що сприяє загальному пришвидшенню фізичного розвитку дітей.

У молодшому шкільному віці основною діяльністю стає навчання, що спирається на пізнавальний інтерес та нову соціальну роль. Це сприяє перебудові всіх пізнавальних процесів і розвитку якостей, подібних до дорослої людини [53, с.44].

Аналіз досвіду науковців (Васильєва О., Вашуленко М., Вторнікова Ю., Савін М., Хаймс Д., Сухомлинський В. та інші) показують, що діти 5-7 років починають опановувати позаситуативно-особистісне спілкування, яке дає змогу бачити в співрозмовнику цінну особистість, розуміти його думки та почуття, а також краще усвідомлювати власну особистість. Ця форма спілкування допомагає поступово переходити від ігрової до навчальної діяльності, формувати розуміння позицій і правил взаємодії в парі «вчитель-учень». Сформованість цього типу комунікації свідчить про готовність дитини до навчання в школі, допомагає їй легше адаптуватися в соціальному середовищі та встановлювати стосунки з іншими людьми.

Молодий шкільний вік є важливим періодом для розвитку мовних та комунікативних навичок. У цьому віці діти особливо відкриті до нових знань, а навчання комунікації має проходити у формі гри, діалогу й інтерактивних занять. Розвиток комунікативних навичок у молодших школярів має свої особливості, що пов'язані з фізіологічними, соціальними та психологічними змінами цього вікового періоду. У цей час діти активно опановують нові форми взаємодії, віддаляючись від переважно ігрової діяльності та переходячи до навчальної, що вимагає нових підходів у спілкуванні.

Особливого значення набуває навчання дітей ефективному слуханню, здатності ставити запитання та висловлювати власну думку, що сприяє розвитку активного спілкування з однолітками та дорослими. Вони також навчаються адаптувати своє мовлення до різних ситуацій, оволодіваючи основами культури спілкування.

У молодшому шкільному віці розвивається емоційно-мотиваційний компонент комунікації, який включає вміння встановлювати доброзичливі стосунки, виявляти емпатію й підтримувати діалог. Формуються також когнітивно-регулятивні навички, що дають змогу розуміти точку зору співрозмовника, коригувати власну поведінку й гнучко реагувати на зміни в комунікативній ситуації. Ці якості закладають основу для подальшого успішного навчання й соціалізації школярів. Отже, можемо визначити наступні особливості розвитку комунікативних навичок у молодших школярів:

1. Психологічні характеристики: діти активно вчать сприймати мову, інтегрувати мовленнєві навички у реальні ситуації.
2. Навчання повинно бути націленим на розвиток усіх аспектів комунікативної компетенції (мовлення, слухання, взаємодія).
3. Використання мультимедійних технологій та інтерактивних методів допомагає зробити процес навчання цікавішим і ефективнішим. Через вікові особливості молодших школярів та рівень пізнавальних можливостей. Науковці виділяють специфічні підходи та методики для успішного формування комунікативних навичок у молодших школярів:
11. Ігровий підхід: використовуйте ігрові елементи та вправи, орієнтовані на спілкування. Гра допомагає дітям відчувати радість від спілкування й розвивати комунікативні навички в неформальній атмосфері.
12. Мовленнєва гімнастика: впроваджуйте у уроки мовленнєву гімнастику - спеціальні вправи, які сприяють розвитку артикуляції, правильній вимови та усвідомленню різних аспектів мовлення.
13. Використання образів та історій: використовуйте образи та цікаві історії для пояснення основ мовлення й взаємодії. Діти легше сприймають інформацію через візуальні образи та оповіді.
14. Мінігрупи: організуйте невеликі групи для взаємодії та обговорення завдань. Мінігрупи допомагають учням відчувати себе комфортно під час спілкування й сприяють взаєморозумінню.
15. Рольові ігри: впроваджуйте рольові ігри, де діти можуть відігравати різні ролі та ситуації. Це сприяє розвитку емпатії, розуміння думок і поглядів інших та робить процес навчання більш цікавим.
16. Використання засобів медіа: залучайте мультимедійні ресурси, аудіо й відео для наочної демонстрації і роз'яснення мовних та комунікативних концепцій.
17. Розвивайте образотворче мислення: сприяйте розвитку образотворчого мислення через малювання, конструювання та інші творчі види діяльності, які допомагають висловлювати ідеї та враження.
18. Групові та колективні проекти: залучайте дітей до групових та колективних проектів, де вони можуть спільно вирішувати завдання, обговорювати плани та представляти свої ідеї.
19. Комунікація через музику та рух: використовуйте музичні та рухові активності для розвитку комунікативних навичок. Музика та рух можуть допомагати виражати емоції й розвивати ритмічність мови.
20. Розвиток письма та графічних навичок: сприяйте розвитку письма та графічних навичок, де діти можуть виражати свої думки через слово й

малюнок.

Підходи до формування комунікативних компетенцій у молодших школярів повинні бути орієнтовані на їхні потреби, індивідуальні рівні розвитку й враховувати особливості їхнього сприйняття світу. Подальші методи та підходи можуть включати:

- 1) Позитивна засада заохочення - створіть позитивну атмосферу для спілкування. Заохочуйте дітей висловлювати свої думки, навіть, якщо вони не завжди вірно формуються.
- 2) Індивідуалізація підходу - враховуйте індивідуальні особливості дітей та адаптуйте навчання до їхніх потреб. Деякі діти можуть бути більш замкнуті, мати труднощі у мовленні і для них важливо надавати додаткову підтримку й заохочення.
- 3) Систематичні вправи на розвиток мовлення - включайте в розклад систематичні вправи на розвиток мовлення, які сприяють розширенню лексичного запасу та вивченню нових конструкцій речення.
- 4) Робота з батьками - залучайте батьків до процесу формування комунікативних навичок, сприяючи спільним заходам, на яких діти можуть взаємодіяти та спілкуватися.
- 5) Звертання до ігрових прийомів - використовуйте різноманітні ігрові прийоми для навчання. Наприклад, створіть героїв історій, які допомагають вивчати нові слова та вирази.
- 6) Елементи культурної інтеграції - включайте елементи культурної інтеграції в навчання, де діти можуть дізнатися про традиції та мови інших країн, розширюючи свої комунікативні можливості.
- 7) Створення мовленнєвих ситуацій - розробляйте сценарії та ситуації, які можуть виникнути у повсякденному житті, допомагайте дітям вивчати мовленнєві конструкції для ефективної комунікації.
- 8) Збалансований підхід до розвитку літературної культури - розвивайте читацькі й літературні навички, оскільки вони впливають на розвиток мовлення і розуміння текстів.
- 9) Організація спільних заходів - проводьте спільні заходи, такі як концерти, фестивалі чи тематичні дні, де діти можуть виступати й взаємодіяти за допомогою мовлення.
- 10) Культивування інтересу до мови - створіть атмосферу, в якій мова сприймається як щось цікаве та важливе. Розвивайте в учнів інтерес до самовираження та комунікації.

Усі ці стратегії мають на меті не лише формування навичок мовлення, але й розвиток загальної комунікативної компетентності молодших школярів, забезпечуючи їхню готовність взаємодіяти в різних ситуаціях.

Формування комунікативних компетенцій у молодших школярів стикається з певними труднощами, що обумовлені як особливостями їхнього розвитку, так і зовнішніми факторами. По-перше, молодший шкільний вік характеризується нерозвиненими навичками емоційної саморегуляції, що ускладнює процес побудови ефективного діалогу: дітям важко контролювати власні емоції, приймати іншу думку, дотримуватись черговості у спілкуванні.

По-друге, недостатній досвід взаємодії та соціалізації обмежує здатність дітей розуміти невербальні сигнали, наприклад, інтонацію чи міміку, що може призводити до непорозуміння. Деяким дітям також важко структурувати власні висловлювання, ясно формулювати думки, що ускладнює участь у спільних обговореннях.

По-третє, обмежена мовленнєва база, яка не завжди дозволяє молодшим школярам виразно та адекватно передати свої почуття, емоції чи наміри. Це впливає на рівень культури спілкування і створює бар'єри у взаємодії з однолітками й дорослими.

Іншою складністю є неможливість повністю відокремити дитину від впливу телебачення, інтернету та інших цифрових медіа. Ці джерела часто виступають як альтернативні канали комунікації, де діти засвоюють не завжди адекватні мовні зразки й моделі поведінки, що іноді суперечать принципам ефективної комунікації. Діти можуть сприймати агресивну чи спрощену манеру спілкування, якою часто насичений медіаконтент, як норму, що згодом ускладнює розвиток позитивних соціальних навичок, таких як взаємоповага, терпимість до думок інших і культура діалогу. Крім того, медіапростір часто знижує потребу в живому спілкуванні, через що учням стає складніше налагоджувати соціальні контакти в реальному житті, встановлювати зоровий контакт чи адекватно реагувати на емоції співрозмовників. Це ще більше ускладнює процес формування комунікативних компетенцій та потребує розробки комплексних підходів, які допомагатимуть дітям орієнтуватися в цифровому світі, водночас сприяючи розвитку навичок міжособистісного спілкування.

Успішне подолання цих труднощів потребує спеціальних методичних підходів, зокрема ігрових методик, рольових і симуляційних завдань, які сприяють поступовому набуттю учнями комунікативних навичок у доступній та цікавій формі.

Початкова школа відкриває широкі можливості для формування комунікативної компетенції молодших школярів завдяки створенню умов, у яких діти активно залучаються до спілкування в різних формах. Освітній процес побудований таким чином, що школярі постійно взаємодіють із вчителями й однолітками, беруть участь у діалогах, колективних обговореннях, рольових іграх, що формує в них навички слухання, висловлення думок, аргументації й співпраці [1; 2; 62].

Крім того, початкова школа забезпечує розвиток комунікативної компетенції через інтеграцію різноманітних видів діяльності, таких як інтерактивні завдання, групові проекти, творчі заняття. Усе це розвиває здатність дітей адекватно реагувати на різні комунікативні ситуації, встановлювати емоційний контакт і враховувати думки співрозмовників. Завдяки цим умовам молодші школярі навчаються не лише сприймати та передавати інформацію, а й будувати конструктивний діалог, що є фундаментом для подальшого розвитку їхньої комунікативної компетентності.

Розвивати мову дитини, на думку К.Д. Лушинського - це майже те ж, що розвивати її мислення, тому що мова тісно пов'язана з думкою.

Діалогічне мовлення має ключове значення **у процесі формування комунікативної компетентності** в молодших школярів, адже саме в діалозі діти опановують базові навички спілкування, необхідні для ефективної взаємодії. Участь у діалогах дозволяє школярам не лише висловлювати власні думки, а й уважно слухати співрозмовника, що сприяє формуванню культури спілкування, уміння поважати інші точки зору та проявляти толерантність.

Завдяки діалогічному мовленню учні вчаться підбирати відповідні слова, коректно формулювати запитання й відповіді, розвиваючи таким чином мовленнєві здібності та інтелектуальні якості. Саме в процесі діалогу школярі поступово засвоюють правила мовленнєвої поведінки, набувають здатності підтримувати розмову, реагувати на репліки співрозмовника та знаходити компроміси, що є необхідним у будь-якій комунікативній ситуації. Усе це закладає основи для подальшого розвитку їхніх комунікативних навичок і соціальної адаптації.

Висновки до Розділу 1

У розділі було проаналізовано основи формування комунікативної компетенції у молодших школярів, зосередившись на її структурних компонентах та значенні в освітньому процесі. Розглянута еволюція підходів до розуміння та вивчення комунікативної компетенції у науковій літературі; доведено, що комунікативна компетенція є важливим елементом успішної соціалізації молодших школярів. Її формування потребує

всестороннього підходу, який враховує вікові та психологічні особливості дітей. Застосування інтерактивних методів та мультимедійних засобів дозволяє зробити процес навчання більш ефективним і захоплюючим, забезпечуючи всебічний розвиток учнів. Дослідження науковців показало, що формування комунікативної компетенції є пріоритетним завданням сучасної мовно-літературної освіти, яке передбачає розвиток ключових навичок, необхідних для ефективної взаємодії та соціалізації. Вивчення і формування комунікативної компетенції у молодших школярів базується на ряді теоретичних підходів та концепцій, які враховують важливі аспекти розвитку дитини в галузі мовлення, спілкування й соціальних взаємодій.

Формування комунікативної компетенції у молодших школярів визначається не лише теоретичними концепціями, але й їх практичною реалізацією в навчальному процесі. Інтеграція різних підходів та методів дозволяє створювати цілісну систему, спрямовану на розвиток ефективної комунікативної компетентності у молодших школярів. Загальною метою роботи по формуванню комунікативної компетенції у молодших школярів є створення умов для ефективної взаємодії, висловлення своїх думок та розуміння інших. Вивчення цього процесу включає в себе ряд теоретичних та практичних підходів, які спрямовані на розвиток різноманітних аспектів комунікативної компетенції.

Особливу увагу було приділено діалогічному мовленню, яке виступає важливим інструментом для розвитку комунікативних навичок. Діалогічне мовлення сприяє формуванню вміння слухати, висловлювати свої думки й враховувати думки інших, що є основою успішного спілкування. Визначено, що молодші школярі, через свій вік, мають специфічні особливості розвитку, які потрібно враховувати в освітньому процесі. Зокрема, їхня здатність підтримувати діалог, активно слухати співрозмовника та формувати власні думки є важливими складовими, які слід розвивати через навчальні активності.

Крім того, були окреслені складнощі у формуванні комунікативної компетенції, зокрема вплив сучасних медіа та технологій на мовленнєву діяльність дітей. Це підкреслює необхідність цілеспрямованого підходу до виховання комунікативної компетенції в умовах, коли діти мають доступ до різноманітних джерел інформації.

Отже, перший розділ розкрив поняття комунікативної компетенції в початковій школі як складного, але важливого процесу, що визначає успіх у навчанні та майбутній взаємодії з оточуючим світом. Окреслено важливість системного підходу до формування комунікативної компетенції молодших школярів, що забезпечить їм можливість успішної соціалізації та самореалізації в сучасному світі.

РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ЇХ ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

2.1. Особливості застосування засобів формування комунікативної компетенції

Формування комунікативної компетенції у молодших школярів є однією з найважливіших складових сучасного освітнього процесу в початковій школі. На думку М. Прищака, комунікативна компетентність - це «сукупність знань про спілкування, а також умінь і навичок, необхідних для розуміння чужих і створення власних мовленнєвих дій, відповідно до мети, сфери та ситуації спілкування» [42, с. 133]. Таким чином, здатність до ефективного мовленнєвого спілкування - це не лише вміння правильно висловлювати свої думки, але й здатність активно слухати, розуміти співрозмовника, вести діалог та адаптуватися до різних ситуацій у процесі взаємодії з іншими людьми. У цьому контексті важливу роль відіграють засоби, які використовуються для розвитку комунікативної компетенції, оскільки вони впливають на обсяг, структуру та якість засвоєних навичок.

Виходячи з аналізу опрацьованої літератури, можемо стверджувати, що засоби формування комунікативної компетенції - це інструменти та методи, за допомогою яких учитель розвиває у дітей навички ефективного спілкування. У початковій школі такі засоби відіграють важливу роль, адже допомагають дітям не лише оволодіти мовленням як інструментом пізнання, але й навчають конструктивної взаємодії, вмінню висловлювати свої думки і переконання в доступній формі. Важливо, щоб ці засоби впливали не лише на мовленнєву активність учнів, але й на їхню емоційну та соціальну взаємодію, формували позитивне ставлення до спілкування і здатність до емпатії.

У початковій школі учні активно засвоюють нові слова, що є основою для розширення їхнього лексичного запасу. Учителю, використовуючи спеціально розроблені вправи й завдання, допомагає дітям зрозуміти значення нових слів, їх контекстуальне використання, а також навчає ефективно застосовувати їх у повсякденному спілкуванні. Збагачення словникового запасу сприяє більш точному вираженню думок і формуванню зв'язного мовлення.

Вербальні засоби (усна та писемна мова) і невербальні (жести, міміка, інтонація) є ключовими компонентами комунікації, які забезпечують повноту і виразність спілкування. У процесі навчання молодших школярів важливо не тільки формувати їхні вербальні навички, а й навчати усвідомлювати значення невербальних сигналів, розпізнавати і реагувати на них. Використання різноманітних засобів, таких як рольові ігри, розігрування сценки, допомагає дітям зрозуміти значення мови тіла і тональності.

Конструктивна взаємодія передбачає вміння слухати та чути співрозмовника, аргументувати свою думку, враховувати позиції інших. Учителю в початковій школі має навчити дітей вести конструктивний діалог, який базується на толерантності й взаємоповазі. Для цього використовуються методи обговорення, роботи в парах або групах, елементи дискусії, які стимулюють дітей до вільного вираження власних думок, прийняття рішень, формування відповідального ставлення до слів та вчинків.

Аргументація є важливим аспектом комунікативної компетенції, адже дозволяє не тільки висловлювати думки, а й обґрунтовувати їх. У початковій школі учні вчаться висловлювати прості аргументи, обґрунтовувати свої погляди, спираючись на власний досвід або здобуті знання. Це розвиває логічне мислення, вчить дітей аналізувати інформацію, відповідати на запитання чітко і зрозуміло.

Засоби формування комунікативної компетенції в початковій школі є важливим інструментом розвитку як мовленнєвих, так і соціально-емоційних навичок. Для досягнення ефективності освітнього процесу необхідно використовувати комплексний підхід, який охоплює:

1. Методи активного навчання (діалог, дискусії, проекти), які спонукають дітей до активного використання мовлення як засобу пізнання і самовираження.

Діалог є базовим методом активного навчання, що дозволяє дітям безпосередньо взаємодіяти, обмінюватися думками, ставити запитання і отримувати відповіді. Це дає учням можливість практикувати спілкування в режимі реального часу, вчитися швидко формулювати відповіді та адекватно реагувати на висловлювання інших. Діалоги в навчальному процесі можуть бути організовані як у формі «учень-учень», так і «учень-вчитель», що сприяє розвитку комунікативних навичок і розумінню того, як будується спілкування. Діалог сприяє також розвитку слухання, адже діти вчаться сприймати і враховувати позицію співрозмовника.

Дискусія є ефективним методом для навчання школярів конструктивній взаємодії, формуванню та аргументації своїх поглядів. У процесі дискусії учні навчаються висловлювати свої думки, будувати логічні аргументи, захищати свою позицію, водночас слухаючи інших і розвиваючи здатність до критичного мислення. Під час дискусій вчитель може задавати провокаційні або проблемні питання, що стимулюють активну мовленнєву діяльність та інтерес учнів до теми. Дискусія вчить дітей взаємоповазі та толерантності, оскільки кожен має можливість висловитися та бути почутим. У початковій школі використовують елементи дискусії через брак досвіду комунікації та життєвого досвіду учнів.

Проектна діяльність є інноваційним методом активного навчання, що передбачає виконання учнями завдань, які вимагають тривалої підготовки, дослідження і спільної роботи. Готуючи проект, діти працюють у групах, обмінюються інформацією, планують етапи виконання завдань, а також презентують кінцевий результат. Це не лише стимулює мовленнєву активність, але й розвиває навички командної роботи, відповідальність і творчий підхід. Учні вчаться використовувати мову для пояснення своїх ідей, узгодження дій і конструктивного вирішення конфліктів, які виникають під час групової роботи.

Активні методи навчання допомагають учням не лише засвоювати матеріал, але й розвивати мовленнєву компетентність як засіб пізнання, самовираження й комунікації. Вони створюють ситуації, у яких діти можуть проявити себе, експериментувати з мовленням, висловлювати індивідуальні ідеї, сприймати й обговорювати погляди інших, що сприяє всебічному розвитку комунікативних навичок у початковій школі.

2. Ігрові та сюжетно-рольові завдання, які дозволяють школярам відпрацьовувати різні сценарії комунікації у безпечному середовищі.

Ігрові завдання є одним із найефективніших способів розвитку комунікативних навичок у молодших школярів, оскільки вони створюють атмосферу невимушеності, що сприяє активній мовленнєвій взаємодії. У процесі гри діти мають можливість експериментувати з різними моделями поведінки, вчаться виражати емоції, використовувати нові слова та фрази в практичних ситуаціях. Завдяки цьому вони розширюють словниковий запас, розвивають вміння слухати співрозмовника й адекватно реагувати на його висловлювання. Приклади ігрових завдань:

1. «Знайди пару». Учні отримують картки з питаннями та відповідями на різні теми (наприклад, «Який твій улюблений колір?» і «Мій улюблений колір - червоний»), мають знайти того, хто доповнює їхню картку. Це розвиває вміння ставити і відповідати на запитання, слухати співрозмовника.

2. «Інтерв'ю». Діти грають роль журналіста, ставлячи питання один одному на заздалегідь окреслену тему. Це розвиває навички комунікації, формулювання питань і відповідей, створює простір для спонтанного діалогу.

Сюжетно-рольові завдання дозволяють школярам зануритися в уявні ситуації, де вони виконують певні ролі, що сприяє відпрацюванню реалістичних сценаріїв спілкування. Такі завдання створюють безпечне середовище, в якому діти можуть навчитися розв'язувати комунікативні проблеми, виходити з конфліктних ситуацій, збагачуючи мовленнєвий репертуар і розвиваючи вміння адаптувати свою мовленнєву поведінку відповідно до ситуації. Це готує дітей до реальних життєвих ситуацій і сприяє розвитку як вербальної, так і невербальної комунікації. Приклади сюжетно-рольових завдань:

1. «Візит до лікаря». Діти обирають ролі лікаря та пацієнта, обговорюють «симптоми» і «лікування». Це навчає ввічливо ставити запитання й описувати власні відчуття, допомагає зрозуміти важливість терпимості й уваги до слів інших.

2. «Телефонна розмова». Учні моделюють телефонну розмову між друзями, вчителем та учнем, вчаться правильно починати та закінчувати діалог, передавати інформацію. Це допомагає розвивати навички слухання і відповідного реагування на питання.

Ігрові та сюжетно-рольові завдання створюють освітнє середовище, де школярі можуть практикувати мовленнєві навички без страху зробити помилку. Це заохочує їх до активного експериментування з різними мовленнєвими моделями, зміцнює їх впевненість при спілкуванні. Також ці завдання вчать дітей розуміти контекст, адаптувати свою мову до конкретної ситуації, що є важливим елементом комунікативної компетенції. Крім того, ігровий формат дозволяє інтегрувати у навчальний процес емоційний компонент, який сприяє розвитку емпатії, навичок співпраці і взаємодопомоги.

3. Завдання на розвиток словникового запасу та вправи для мовленнєвого вираження емоцій.

Розширення словникового запасу є одним із ключових аспектів формування комунікативної компетенції молодших школярів. Збагачення лексики дозволяє дітям точніше і повніше висловлювати свої думки, краще розуміти співрозмовника і активно брати участь в освітньому процесі. Для цього використовуються різноманітні завдання на знайомство учнів з новими словами, їх значенням і контекстом використання. Приклади завдань на розвиток словникового запасу:

1. Словникові ігри. Дітям пропонують ігри на добір синонімів й антонімів, підбір слів до конкретної теми (наприклад, «Тварини», «Природа», «Їжа»), що допомагає краще розуміти значення слів, а також тренує навички швидкого добору лексичних одиниць.

2. «Відгадай слово». Учитель описує слово, не називаючи його, а учні мають здогадатися, що це за слово. Наприклад, опис квітки або тварини з її характерними ознаками (колір, форма, де зростає або мешкає). Таке завдання стимулює уяву та розширює знання про слова та їх значення.

3. Складання словосполучень і речень. Дітям пропонують обирати слова з певного списку та складати з ними словосполучення чи речення. Це допомагає відпрацьовувати логічне поєднання слів, розуміння їх взаємозв'язку та значення у різних контекстах.

4. Асоціативні завдання. Учні називають слова, які спадають їм на думку при сприйнятті певного слова (наприклад, «літо» - сонце, море, відпочинок, спека). Це розвиває зв'язність мислення і допомагає глибше засвоювати лексичні одиниці через асоціації.

Уміння передавати емоції через мовлення є важливим аспектом комунікативної компетенції, оскільки дозволяє учням виражати свої почуття, реагувати на слова і дії співрозмовника, розуміти емоційний контекст спілкування. Вправи для мовленнєвого вираження емоцій допомагають дітям усвідомлено використовувати інтонацію, міміку, жести й слова, які передають різні емоційні стани. Приклади вправ для мовленнєвого вираження емоцій:

1. «Емоційний калейдоскоп». Учні проговорюють одні й ті ж фрази з різними емоціями - радістю, сумом, здивуванням, злістю. Це допомагає дітям усвідомити, як змінюється зміст висловлювання залежно від емоційного забарвлення.

2. «Вгадай емоцію». Один учень за допомогою міміки і жестів зображає певну емоцію (наприклад, щастя, страх, розчарування), а інші мають здогадатися, яку емоцію він демонструє. Це вчить дітей розпізнавати емоції співрозмовника та реагувати на них.

3. Інтонаційні вправи. Учитель читає уривки з текстів із різною інтонацією, а учні мають вгадати настрій або емоцію, яку намагався передати вчитель. Потім діти самі пробують прочитати текст, змінюючи інтонацію, щоб передати різні емоції. Це допомагає розвивати інтонаційну виразність мовлення.

4. «Емоційний словник». Діти складають власний словник, де кожне слово має емоційне забарвлення. Наприклад, слово «сонечко» асоціюється з радістю і теплом, «хмари» - із сумом. Це розвиває емоційне мислення та вміння підібрати слова на відтворення певних емоцій.

Завдання на розвиток словникового запасу і мовленнєвого вираження емоцій допомагають школярам краще розуміти різні аспекти мовлення та збагачують їхні комунікативні навички. Вони сприяють розвитку емоційного інтелекту, навичок самовираження і вдосконаленню здатності до емоційного розуміння оточуючих. Такі вправи закладають основи для формування толерантного ставлення, співчуття і здатності до емпатії, що є важливими елементами комунікативної компетенції у навчально-виховному процесі.

Важливо зазначити, що засоби формування комунікативної компетенції молодших школярів, поділяють на традиційні та інноваційні (Рис 2.1.)

Рис 2.1. Засоби формування комунікативної компетенції молодших школярів

Засоби формування комунікативної компетенції в початковій школі займають важливе значення для розвитку особистості дитини, її здатності до ефективного взаємодії та соціалізації. Розвиток комунікативних умінь є підґрунтям для подальшого успішного навчання й спілкування, а тому

вимагає системного підходу і педагогічної майстерності.

2.2. Традиційні засоби формування комунікативної компетенції

Як відомо, засобами формування комунікативної компетенції традиційно виділяють - розповідь, бесіду, робота з підручником, метод вправ.

На уроках з розвитку усного мовлення молодші школярі систематично вдосконалюють навички зв'язного мовлення, вчать чітко та послідовно висловлювати думки. Основні методи включають вправи на розширення словникового запасу, вміння правильно будувати речення і дотримуватися лексичних та граматичних норм. Наприклад, під час занять учні можуть виконувати вправи на пошук синонімів, антонімів, скласти речення зі складними словами, що допомагає їм зрозуміти й практикувати різні мовленнєві конструкції.

Для формування комунікативної компетенції молодших школярів, важливо використовувати під час навчального та позаурочного процесу метод спостереження. Як зазначає Мамчур, «**крапля думки про природу породжує могутню повноводну річку думки. Потреба думати стає її сутністю, натурою**» [32, 55]. Тобто, спостерігаючи й аналізуючи картини природи та саму природу, дитина розвиває своє мислення, тим самим, не усвідомлюючи розвивати своє мовлення.

Риторика у молодшій школі фокусується на основах ораторського мистецтва, правилах логічної побудови висловлювань та навичках мовленнєвих стратегій. Учні вчать висловлюватися переконливо, чітко формулювати основну думку й обирати доречні аргументи для підтримки своїх висловлювань. Наприклад, такі заняття можуть включати вправи на складання невеликих промов, в яких діти практикують структурування думок.

Заняття з розвитку навичок читання охоплюють тренування виразного читання, інтерпретацію тексту, роботу з інтонацією та наголосами. Учні вчать глибше розуміти зміст прочитаного, а також обговорювати й переказувати тексти. Звертаючи увагу на роботу з текстами, варто згадати слова К.Ушинського, що це «**єдині двері, через які враження зовнішнього світу проникають у свідомість людини**» [58, с. 57]. Цим висловом К.Ушинський, наголосив на важливості уваги в роботі над текстом. Також увага приділяється вдосконаленню читання вголос з правильними паузами і наголосами, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу і формуванню навичок аналізу тексту.

Групова діяльність сприяє розвитку навичок колективного спілкування, здатності до слухання, розуміння та обговорення різних точок зору. Учні можуть працювати в парах або невеликих групах, виконуючи спільні завдання, де кожен отримує певну роль. Такий підхід розвиває вміння взаємодії, допомагає формувати емпатію й толерантність, навчає дітей висловлювати власні ідеї, слухати інших.

Обговорення в класі допомагає формувати навички аргументації, структурування думок і критичного мислення. Вчитель ставить запитання, які спонукають до обдуманих відповідей і розвивають аналітичне мислення. Наприклад, обговорення певного тексту або проблемної ситуації дає можливість учням навчитися формулювати обґрунтовані судження, підтримувати діалог, виявляти зв'язок між різними точками зору.

Години спілкування, ранкові зустрічі, толоки й інші виховні заходи є ефективним способом обговорення морально-етичних тем, які сприяють розвитку емпатії, співчуття та конструктивного діалогу. Сценарії таких заходів включають дискусії, рольові ігри або тематичні обговорення, що дають змогу учням висловити свої думки й поділитися емоціями у безпечному середовищі.

Завдання на розвиток діалогічного мовлення допомагають школярам навчитися підтримувати розмову, задавати уточнювальні питання, виявляти зацікавленість і уважно слухати співрозмовника. Наприклад, вправи «Запитання-відповідь», де один учень ставить питання, а інший відповідає, дозволяють формувати навички діалогу й розвивати вміння ставити коректні запитання.

Завдання з розвитку монологічного мовлення спрямовані на вдосконалення умінь виступати перед класом з короткими розповідями, описами чи висловленням власних думок. Такі вправи можуть включати складання розповідей на задану тему або коротких презентацій, що допомагає учням висловлювати свої ідеї структуровано і впевнено.

Ораторські вправи допомагають учням розвивати навички публічних виступів. Діти вчать працювати з інтонацією, жестами, мімікою, щоб передати зміст та емоції у виступі. Це включає тренування невербальних засобів комунікації, таких як вираз обличчя, пози, рухи рук, які є важливими для виразності мовлення.

Традиційні засоби забезпечують основи для розвитку мовленнєвих навичок дітей, сприяючи їхньому всебічному розвитку як комунікаторів. По-перше, заняття з розвитку усного мовлення, риторики й читання формують у дітей необхідні навички для чіткого і логічного висловлювання своїх думок. Це важливо не лише для успішного навчання, а й для соціальної взаємодії, оскільки дозволяє учням навчитися аргументувати свою думку, ставити питання і вести конструктивний діалог. Систематичні вправи на розвиток зв'язного мовлення, побудову речень та використання мовних норм сприяють зміцненню впевненості у спілкуванні.

По-друге, риторика як навчальна дисципліна, допомагає дітям опанувати основи ораторського мистецтва, а саме: правила логічної побудови виступу і мовленнєві стратегії. Це, в свою чергу, формує вміння публічно виступати, що є важливим для подальшого особистісного розвитку. Розвиток навичок читання також відіграє ключову роль у формуванні комунікативної компетенції. Формування виразного читання, вміння інтерпретувати тексти й працювати з інтонацією сприяє глибшому розумінню матеріалу, а також розвитку критичного мислення і здібностей до обговорення прочитаного. Участь у дискусіях за прочитаними творами формує в учнів здатність слухати інших, висловлювати власні думки й підтримувати діалог.

Крім того, групова діяльність, обговорення в класі та виховні заходи стимулюють розвиток навичок співпраці і взаємодії, формуванню вміння слухати співрозмовників, аналізувати різні погляди, аргументовано висловлювати свої думки. Цей досвід є важливим для розвитку соціальних навичок та емоційного інтелекту учнів.

Отже, традиційні засоби формування комунікативної компетенції молодших школярів є основою для успішної соціальної взаємодії, мають значний виховний потенціал, сприяючи не лише розвитку мовленнєвих навичок, а й формуванню особистісних якостей. Завдяки цим засобам учні вчать конструктивно спілкуватися, висловлювати свої думки та поважати думки інших, що є ознакою свідомого громадянина демократичного суспільства.

2.3. Нетрадиційні засоби формування комунікативної компетенції

Дослідження вітчизняних психологів Л.Кондратенко, О.Чекстере, довели, що раннє залучення учнів до діяльності в електронному інформаційному просторі породжує певні навчальні проблеми [66]. Ці дані в свою чергу доводять, що найбільша особливість сучасних учнів молодшого шкільного віку полягає у тому, що вони є дітьми інформаційної ери. До нетрадиційних засобів формування комунікативної компетенції молодших школярів, відносять - комунікативний тренінг, кейс метод, інтерактивні методи.

Інтерактивні технології формують комунікативну компетенцію, дозволяючи учням активно взаємодіяти один з одним і з навчальним матеріалом. Вони включають різні методи і платформи, що роблять навчальний процес динамічним і захоплюючим.

Метод «мозкового штурму» заохочує учнів висловлювати свої ідеї з певної теми, формуючи вміння знаходити нові рішення і розвивати критичне мислення. Під час «мозкового штурму» діти вчать швидко висловлювати думки, аргументувати й обговорювати ідеї, набувають навичок

здатності до відкритого комунікаційного процесу.

Дискусії і дебати сприяють навчанню учнів відстоювати свою позицію, слухати опонентів і аналізувати різні погляди. Завдяки цим методам учні набувають навичок конструктивного діалогу, вміння аргументувати свої судження й розвивають упевненість у висловлюваннях.

Використання сучасних платформ і ресурсів (наприклад, Google Classroom, Padlet, Kahoot тощо) надає дітям доступ до інтерактивного середовища, де вони можуть взаємодіяти один з одним, висловлювати думки, співпрацювати у групових проєктах, брати участь в опитуваннях та обговореннях. Це розвиває цифрову грамотність і допомагає дітям засвоювати нові форми комунікації.

Соціальні та колаборативні проєкти сприяють інтеграції школярів у соціум, розвивають їхні навички командної роботи, співпраці та взаємодії з різними людьми.

Завдяки міжшкільним та крос-культурним проєктам учні мають можливість взаємодіяти з однолітками з інших шкіл, міст або навіть країн. Вони вчаться співпрацювати, долати культурні та мовні бар'єри, розвивати повагу до різних поглядів і практик. Наприклад, спільні проєкти зі створення презентацій на загальну тему або обговорення питань навколишнього середовища допомагають формувати відкритість і толерантність.

Групові соціальні проєкти можуть охоплювати різні ініціативи, як-от організація благодійних заходів або соціальних акцій. Спільна участь у цих проєктах допомагає дітям усвідомлювати важливість командної роботи, відповідальності й співпереживання. Діти вчаться обрати певні ролі, планувати дії та взаємодіяти з однолітками у форматі соціально значущої діяльності.

Ігрові та театралізовані завдання є ефективним методом для формування комунікативної компетенції, оскільки вони дозволяють дітям у творчій ігровій формі відпрацьовувати різні комунікаційні навички.

Під час рольових ігор учні грають певні ролі (наприклад, лікар, покупець, учитель, водій, оператор довідкової служби, стюардеса чи пілот літака, працівник банку), що допомагає їм вивчати різні форми спілкування в контексті конкретної ситуації. Це розвиває вміння адаптуватися до різних соціальних ролей і розуміти комунікаційні моделі, притаманні тій чи іншій ролі чи сфері людського життя.

Драматизація сприяє розвитку творчого мислення, фантазії та здатності виразно доносити свої думки, емоції, переживання до інших. У процесі драматизації школярі отримують можливість на практиці відпрацьовувати різні сценарії спілкування в безпечному середовищі, розвиваючи свою мовленнєву виразність та вміння ефективно співпрацювати [13, с. 25-30].

Розігрування епізодів з творів чи реального життя або участь у драматизації дозволяє учням набувати навичок взаємодії у реалістичних сценаріях, розвивати емоційний інтелект і здатність розуміти почуття інших. Це особливо корисно для відпрацювання невербальної комунікації: жести, міміка, інтонація та пози тіла, які допомагають дітям виражати емоції та почуття.

2.4. Виховний потенціал інтерактивних засобів формування комунікативної компетенції

Засоби формування комунікативної компетенції не просто розвивають комунікативні навички учнів, а й сприяють формуванню особистісних якостей, важливих для їхнього соціального й емоційного становлення у майбутньому.

Взаємодія в освітньому процесі через різні комунікативні практики допомагає дітям краще усвідомлювати свої реакції та емоції інших.

Наприклад, ігрові завдання і рольові ігри заохочують учнів спостерігати за реакціями своїх товаришів, що сприяє розвитку емоційної чутливості та здатності до емпатії. Це, в свою чергу, зміцнює їхні міжособистісні стосунки й формує навички саморегуляції.

Застосування інтерактивних технологій, дебатів та дискусій в освітньому процесі розвиває вміння аналізувати інформацію, формулювати аргументовані думки та оцінювати різні перспективи. Учні вчаться ставити запитання, які спонукають до глибшого розуміння теми, критично оцінювати виклики навколишнього світу, що є важливим аспектом особистісного розвитку.

Спільна робота в групах і участь у соціальних проєктах формує в учнів повагу до різноманітності думок і досвіду інших. Завдяки цьому діти вчаться оцінювати внесок кожного, слухати один одного, що сприяє створенню дружньої та підтримуючої атмосфери в класі. Розвиток таких якостей є необхідним для формування позитивних міжособистісних стосунків у майбутньому.

Засоби формування комунікативної компетенції активно впливають на розвиток соціальної активності учнів та їх готовності до відповідальної участі у суспільному житті.

Через участь у групових проєктах та інтерактивних завданнях учні вчаться працювати в команді, ділитися обов'язками та брати на себе відповідальність за результати спільної діяльності. Ці навички готують дітей до активної участі у житті суспільства, де співпраця є важливою для досягнення спільних цілей.

Розвиток навичок активного слухання є критично важливим для успішної комунікації. Впровадження вправ на слухання, як-от обговорення текстів або відтворення діалогів, допомагає дітям навчитися розуміти думки і почуття співрозмовників, що є необхідним для формування конструктивного діалогу і співпраці.

Засоби формування комунікативної компетенції також грають важливу роль у вихованні навичок ефективної комунікації, які є основою успішної взаємодії у соціумі.

Заняття з розвитку усного мовлення, риторики і практики публічних виступів сприяють формуванню в учнів правильної культури мовлення. Діти вчаться чітко висловлювати свої думки, дотримуватися мовних норм, використовувати правильну лексику та граматику, що є важливими аспектами ефективної комунікації.

Розвиток активного слухання включає вміння не лише чути, а й розуміти інформацію, що передається співрозмовником. Вправи на слухання та обговорення допомагають учням фокусуватися на тому, що кажуть інші, запам'ятовувати ключові моменти, задавати уточнювальні запитання, відповідати на них, що сприяє підвищенню якості спілкування.

Застосування різних методів комунікації, таких як дискусії та дебати, формує вміння вести конструктивний діалог. Учні вчаться поважати думки інших, формулювати свої аргументи логічно та чітко, що забезпечує ефективну взаємодію в різних ситуаціях. Це, в свою чергу, підвищує їхню впевненість у спілкуванні і готовність до вирішення конфліктів у майбутньому.

Засоби формування комунікативної компетенції молодших школярів мають великий виховний потенціал, сприяючи розвитку важливих особистісних якостей, соціальної активності та навичок ефективної комунікації. Їхнє використання в освітньому процесі не лише формує комунікативні навички, а й готує учнів до активного життя в суспільстві, де важливими є співпраця, взаємоповага й вміння конструктивно висловлювати свої думки.

Висновки до Розділу 2

У сучасному освітньому процесі формування комунікативної компетенції молодших школярів є однією з ключових задач, що визначає якість освіти і розвиток особистості дитини. Різноманітні засоби, які застосовуються для цього, не лише забезпечують учнів необхідними навичками спілкування, а й мають значний виховний потенціал, що сприяє всебічному розвитку особистості.

Перш за все, у традиційних методах формування комунікативної компетенції важливе місце займають заняття з розвитку усного мовлення,

риторики й читання. Заняття з усного мовлення дозволяють дітям систематично працювати над розвитком зв'язного мовлення, що включає формування вміння чітко і логічно висловлювати свої думки. Це досягається через вправи на побудову речень, активне використання лексичних і граматичних норм. У результаті учні не лише покращують свою мовленнєву практику, але й розвивають здатність до критичного мислення, навчаються аргументувати свої позиції, що є необхідним для успішного спілкування в різних соціальних контекстах.

У цьому розумінні важливу роль відіграє риторика. Навчання основам ораторського мистецтва, правил логічної побудови виступу і мовленнєвих стратегій допомагає учням виявити свої здібності до публічного виступу і навчитися доносити свої думки до аудиторії. Цей аспект навчання формує в дітей упевненість у власних силах, що є важливим фактором для їхньої подальшої соціальної активності.

Розвиток навичок читання також не слід недооцінювати. Формування виразного читання, вміння інтерпретувати тексти і робота з інтонацією створюють умови для глибшого розуміння змісту прочитаного. Це дозволяє учням висловлювати свої думки і переживання щодо прочитаного, а також обговорювати враження з однокласниками. Таке обговорення розвиває комунікативні навички і сприяє формуванню здатності до активного слухання.

Крім традиційних методів, нетрадиційні засоби, такі як інтерактивні технології, також відіграють важливу роль у формуванні комунікативної компетенції. Використання методів мозкового штурму, дебатів і дискусій створює умови для активної участі дітей у навчальному процесі. Інтерактивні платформи та онлайн-ресурси забезпечують учнів можливістю взаємодіяти з однолітками в режимі реального часу, що суттєво підвищує їхню зацікавленість у навчанні і формує вміння спілкуватися в різних форматах.

Соціальні проекти, що реалізуються в міжшкільному та крос-культурному форматах, також є важливими засобами формування комунікативної компетенції. Вони дозволяють учням практикувати мовлення у реальних ситуаціях, працюючи над спільними завданнями і взаємодіючи з однолітками з інших шкіл, населених пунктів, країн чи культур. Це не лише розвиває їхні комунікативні навички, але й формує толерантність і повагу до різноманітності.

Ігрові й театралізовані технології, включаючи рольові ігри та драматизацію, сприяють розвитку творчої уяви учнів і їхніх навичок комунікації. Ці види діяльності дозволяють дітям відпрацьовувати різні сценарії спілкування у безпечному середовищі, що є важливим для їхнього емоційного розвитку. Діти вчаться розуміти й називати свої почуття й емоції, розуміти і співпереживати з героями вистав, що розвиває їхній емоційний інтелект.

Виховний потенціал засобів формування комунікативної компетенції виявляється у розвитку особистісних якостей учнів. Залучаючи дітей до комунікаційної діяльності, педагоги сприяють розвитку їхнього емоційного інтелекту, критичного мислення, а також взаємоповаги й емпатії. Учні вчаться не лише висловлювати власні думки, а й слухати інших, що становить основу ефективної комунікації.

Крім того, формування соціальної активності і відповідальності є ще одним важливим аспектом виховного потенціалу цих засобів. Завдяки участі в групових проєктах і обговореннях діти розвивають готовність до співпраці, вчаться висловлювати свої думки, брати участь у дискусіях і слухати думки інших. Це формує в них почуття відповідальності за спільну діяльність, допомагає усвідомити важливість командної роботи у досягненні спільних цілей.

Засоби формування комунікативної компетенції також сприяють вихованню навичок ефективної комунікації. Вони формують культуру мовлення, активне слухання та здатність до конструктивного діалогу. У процесі навчання учні вчаться обґрунтовувати свої думки, вести дискусії на різні теми, поважати думки інших, що є необхідним для побудови здорових міжособистісних стосунків у майбутньому.

Науковці й практики стверджують, що засоби формування комунікативної компетенції молодших школярів є важливими не лише для розвитку їхніх мовленнєвих навичок, а й для формування особистості, соціальної активності та готовності до співпраці. Використання різноманітних методів і технологій у навчальному процесі забезпечує учням не лише здатність до ефективного спілкування, але й формує в них важливі життєві навички, необхідні для активної участі в суспільстві. Формуючи комунікативні компетенції, заклад освіти готує дітей до життя в сучасному світі, де навички спілкування стають визначальними для успіху в навчанні й професійній діяльності.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Аналіз сучасних досліджень щодо формування комунікативних компетенцій молодших школярів

Нова українська школа (НУШ) робить акцент на всебічному розвитку особистості дитини й формуванні компетенцій, зокрема комунікативної, які є ключовими для ефективної соціальної взаємодії. Аналіз стандартів початкової освіти НУШ, зокрема акцент на формуванні навичок усного та писемного мовлення, вміння висловлювати власну думку та слухати інших. Зростає популярність інтегрованих уроків, де комунікативні навички розвиваються у процесі вивчення різних предметів, наприклад, літературного читання, ЯДС (я досліджую світ), математики.

Таким чином, сучасні освітні підходи підкреслюють важливість інтерактивних і комунікативних методів у навчанні, де акцент робиться не лише на знаннях, а й на вмінні їх застосовувати у спілкуванні та співпраці. Наприклад, учні працюють у парах і групах, спільно вирішують завдання, обговорюють різні погляди на проблему. На сьогоднішній момент, найбільш популярними стають наступні методики й технології формування комунікативних компетенцій:

1. Проєктна діяльність, що дозволяє учням працювати над спільними завданнями, розвиваючи вміння домовлятися, висловлювати свої ідеї та слухати інших. У контексті формування комунікативних компетенцій особливо ефективні групові проєкти, що вимагають командної взаємодії, наприклад, створення екологічних плакатів або дослідження традиційних свят у різних культурах. Етапи проєктної діяльності: Планування проєкту, розподіл ролей, обговорення ідей, представлення результатів і підбиття підсумків - кожен етап потребує активної комунікації та взаємодії між учасниками.
2. Гра є природним способом розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку. Наприклад, рольові ігри, такі як «Лікар і пацієнт», «Інтерв'ю зі знаменитістю», «Блогер» сприяють моделюванню реальних ситуацій спілкування. Рольові та дидактичні ігри: за допомогою таких ігор діти навчаються розуміти позицію інших, враховувати контекст спілкування, адаптуватися до різних ситуацій. Ігри «Телефон», «Розкажи про свій день», «Знайди пару» дозволяють розвивати навички активного слухання й побудови діалогу.
3. Використання спеціально розроблених вправ для розвитку мовленнєвих навичок, таких як створення описів, обговорення картин чи предметів, інтерв'ювання однокласників. Тренінгові вправи, зокрема «Передай інформацію» (вправа для розвитку активного слухання) або «Запитання-відповіді» (для розвитку навичок формулювання питань та відповідей).
4. Використання інтерактивних дошок, планшетів, мобільних додатків для створення спільних проєктів, презентацій. Наприклад, інтерактивні вправи на дошці дозволяють учням працювати разом, розвиваючи вміння домовлятися та підтримувати спільні ініціативи. Приклад використання технологій: використання дошки Padlet або Google Docs, де учні можуть разом працювати над завданням, обговорювати ідеї, редагувати текст, переглядати презентації один одного.

5. Zoom, Microsoft Teams: особливо актуальні у дистанційному або змішаному форматі навчання, коли учні навчаються взаємодіяти онлайн, висловлювати свої думки та слухати відповіді інших. Платформи для інтерактивного опитування: Kahoot! або Quizlet можуть використовуватися для спільних ігор, конкурсів, де діти обговорюють правильні відповіді, пояснюють свої думки.

Існує й ряд зовнішніх факторів та проблем, які сповільнюють формування комунікативної компетенції здобувачів початкової освіти.

Важливо пам'ятати, що у класах є діти з різним рівнем розвитку мовленнєвих і комунікативних навичок, що ускладнює використання єдиних методик. Учні, які мають труднощі у мовленні або є сором'язливими, можуть уникати участі у спілкуванні, що потребує додаткової підтримки від вчителя. Необхідність індивідуального підходу, створення безпечного середовища, де кожна дитина відчуватиме себе впевнено для висловлювання своїх думок.

Брак сучасних технічних засобів для ефективної взаємодії за допомогою інтернет ресурсів у багатьох школах, особливо у сільській місцевості, часто обмежує варіанти використання цифрових технологій для формування комунікативних компетенцій.

Відсутність єдиних стандартів для оцінювання комунікативних навичок, створює труднощі з об'єктивністю оцінки їх сформованості. Вчителі можуть стикатися з проблемами в оцінюванні вміння слухати, адаптуватися до партнера, будувати зрозуміле мовлення.

Говорячи про позитивний досвід роботи над комунікативною компетенцією учнів, доречно буде навести приклад з власного досвіду. Під час проходження практики в комунальному закладі «Ліцей природничих наук» Кропивницької міської ради, виявили, що здобувачі початкової освіти під керівництвом педагогів активно використовують інтерактивні підходи у різних діяльностях, а саме: створюють спільні проекти (листки для військових, збір речей для біженців тощо); кожному середу, будь-хто міг розповісти про якусь історію або про хобі (наприклад, був хлопчик який обожнював розповідати про кораблі, та навіть приніс іграшкову модель), майже всі учні в класі уважно слухали свого однокласника й підтримувала його; кожен понеділок відбувалося обговорення того, як провели вихідні.

Крім того, ми можемо навести позитивний досвід роботи над комунікативною компетенцією учнів в інших країнах. У Фінляндії, наприклад, використовують методики, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, як основу для комунікативних навичок, а в Канаді велика увага приділяється спільним творчим проектам і дискусіям. Можливості адаптації окремих зарубіжних практик в українській школі: групові дискусії, обговорення етичних тем, де діти вчаться формулювати аргументи, працювати з різними точками зору.

3.2. Результати експериментального вивчення проблеми формування комунікативної компетенції **за допомогою інтерактивних технологій у учнів початкової школи за допомогою інтерактивних технологій**

Розвиток **комунікативних навичок у молодших школярів** є важливим завданням сучасної початкової освіти, особливо з огляду на необхідність підготовки дітей до успішної взаємодії в соціумі. Використання інтерактивних технологій у цьому процесі відіграє ключову роль, оскільки вони сприяють створенню сприятливого освітнього середовища, яке стимулює дітей до активного спілкування та співпраці. Проведене нами експериментальне дослідження в Комунальному закладі «Ліцей «Лідер» Кропивницької міської ради» складалося з трьох етапів:

I етап (12.02.2024 - 20.02.2024): полагав, у знайомстві з класним колективом. Під час цього етапу ми вивчали шкільну документацію, знайомилися з класами 3-А та 3-В та з їхніми класними керівниками, робили помітки про рівень: наочності учнів; сформованості класного колективу.

Спостерігали, за особливостями взаємодії дітей між собою (як учні вирішують конфліктні ситуації, хто проявляє лідерські навички, що відбувається у позаурочний час, робота в групах). Підбирали методи та засоби для подальшого проведення експериментальної частини. Робили первинний зріз, який послугує основою.

II етап (21.02.2024 - 22.03.2024): проведення експериментальної частини. Не припиняючи спостереження за учнями класів 3-А та 3-В, ми запровадили для 3-А класу, використання інтерактивних технологій під час навчального та позаурочного процесу. Крім того ми надавали їм та їхнім батькам консультації про безпечний Інтернет, надаючи перевірені сайти та «Youtube» канали, які відповідають їхньому віку, інтересам та потребам. Під час, проведення дистанційних уроків (раз на тиждень проводилися дистанційні уроки), ми активно використовували інтерактивні технології.

III етап (25.03.2024 - 30.03.2024): підведення підсумків. Проведення кінцевого зрізу у 3-А та 3-В класах, аналогічно до першого, з незначними змінами у тексті питань та інше. Робота над загальними висновками, створення таблиці та діаграми, що показує зміни у сформованості комунікативної компетенції молодших школярів.

Наше дослідження мало на меті виявити вплив інтерактивних методик на формування комунікативної компетенції учнів 3-В класу. У ході дослідження було застосовано низку методів для оцінки рівня згуртованості, мікроклімату класного колективу, виявлення лідерських якостей та розвитку емпатії серед учнів 3 - В та 3 - А класу. Важливо зазначити що в і в 3-В, і в 3-А однакова кількість учнів - 28 осіб.

Під час дослідження спостереження за навчальною діяльністю учнів, роботою вчителя, розвитком комунікативної компетенції молодших школярів здійснювалося систематично, що дозволило отримати всебічну інформацію про зміни у комунікативній поведінці учнів. Оскільки, спостереження проводилося у два етапи: на початку експерименту (первинний зріз) та в кінці (кінцевий зріз), нам вдалося зафіксувати початковий рівень комунікативних навичок і згуртованості класу, а також оцінити їхній розвиток після застосування інтерактивних методик.

Окрім постійного спостереження, під час експериментального дослідження також використовувався аналіз шкільної документації. Цей метод дозволив отримати більш повну інформацію про успішність учнів, їхню активність у навчальному процесі та участь у соціально-комунікативних заходах класу. Аналіз документації, зокрема класних журналів, звітів про поведінку та записів про участь у шкільних заходах, допоміг підтвердити та доповнити дані.

Під час експериментального вивчення проблеми комунікативної компетенції були застосовані наступні методики:

6. Анкета «Визначення рівня згуртованості класного колектив» за методикою Сішора (Див. Додаток А): цей метод дозволив оцінити ступінь згуртованості класу. Зокрема, було визначено, наскільки діти підтримують одне одного, відчують взаємоповагу та належність до класного колективу. Згуртованість є ключовим елементом у розвитку комунікативних навичок, адже вона сприяє відкритості в спілкуванні та довірі між учнями.

7. Методика «Торт» для визначення мікроклімату в класі: полягав у запрошенні учнів поділити умовний торт (як символ дружби та прихильності) між членами свого класу. Цей метод виявив рівень взаємин у класі, а також допоміг оцінити рівень комунікації між учнями. Завдяки цій методиці було ідентифіковано учнів, які мають вищий рівень соціальної підтримки у класі, а також тих, кому потрібна додаткова допомога у розбудові комунікативних навичок.

8. Дослідження лідерства в класі: лідерство є важливим аспектом у процесі формування комунікативної компетенції, адже саме лідери часто встановлюють модель поведінки для інших учнів. За допомогою цієї методики було виявлено учнів, які мають природні лідерські якості, що допомагає краще зрозуміти їхній вплив на комунікативний процес у класі.

9. Вправа «Намалюй обличчя однокласника»: ця вправа була спрямована на розвиток навичок уважного спостереження, співпереживання та розуміння інших. Діти, малюючи обличчя своїх однокласників, вчилися розпізнавати емоції та вирази обличчя, що сприяє розвитку емпатії -

важливій складовій комунікативної компетенції (Див. Додаток В).

В рамках експериментального дослідження кожен із методів, описаних вище, використовувався двічі: на початку експерименту (первинний зріз) та в кінці (кінцевий зріз). Це дозволило зафіксувати початковий рівень комунікативної компетенції молодших школярів та порівняти його з рівнем, досягнутим після застосування інтерактивних технологій. Результати зрізів показали позитивні зміни не лише у комунікативних навичках, а й у навчальній діяльності та взаємодії учнів. Діти стали більш залученими до навчального процесу, активніше брали участь у групових завданнях та демонстрували більшу відкритість до спілкування.

Використання інтерактивних технологій впроваджувалося між зрізами - після первинного оцінювання, але до проведення кінцевого зрізу. Такий підхід дозволив оцінити вплив інтерактивних технологій безпосередньо на динаміку розвитку комунікативних навичок учнів, зокрема на їхнє вміння працювати в команді, слухати один одного та брати участь в обговореннях.

Для розширення можливостей комунікації та залучення учнів було активно застосовано наступні інтерактивні інструменти:

1. Онлайн-дошка Padlet: ця платформа дозволила створити спільний простір, де діти могли залишати свої думки, малюнки та відгуки. Padlet сприяв розвитку вміння виражати власні думки письмово та ознайомлюватися з ідеями однокласників. Відгуки учнів показали, що цей інструмент був для них цікавим і доступним, а також сприяв активнішій комунікації та обговоренню.

2. Відео-історії з сайту «Книга-мандрівка. Україна»: відеоматеріали з каналу «Книга-мандрівка. Україна» з анімацією та захоплюючими історіями стали важливим елементом для мотивації дітей до навчання та комунікації. Сюжети, що стосувалися історії та культури України, викликали у дітей емоційний відгук, що сприяло подальшому обговоренню та взаємодії. Діти ділилися своїми враженнями та задавали питання, що покращило їхні навички спілкування і вміння формулювати свої думки.

3. Залучення інтерактивних ігор до навчального процесу на платформі «learningapps», на якій навчальні ігри можуть створювати, як учитель так і учні. Залучення LearningApps до навчального процесу не тільки робить навчання більш привабливим для молодших школярів, а й створює можливості для інтеграції нових технологій у традиційні методики, що позитивно впливає на загальний розвиток та готовність учнів до подальшого навчання.

У рамках експериментального дослідження було сформовано дві групи молодших школярів (два класи): групу А та групу В. Обидві групи брали участь у первинному та кінцевому зрізах для визначення рівня комунікативної компетенції. Важливо зазначити, що під час дослідження інтерактивні технології впроваджувалися лише в навчальний процес групи А. Група В виконувала завдання за традиційними методами без залучення інтерактивних технологій, що дозволило об'єктивно оцінити їхній вплив на розвиток комунікативних навичок.

Показники дослідження:

До застосування інтерактивних технологій: Група А мала 46% рівень комунікативної компетенції, тоді як Група В - 54% (Рис. 3.2.1.).

Рис. 3.2.1. Первинний зріз показника сформованості комунікативної компетентності

Після застосування інтерактивних технологій: У Групі А показник зріс до 76%, а в Групі В, де інтерактивні технології не використовувалися, він знизився до 64%.

Рис. 3.2.2. Кінцевий зріз показника сформованості комунікативної компетентності

Ці результати показують, що використання інтерактивних методик значно підвищило рівень комунікативної компетенції у Групі А.

Таким чином, результати експерименту показали значне зростання показників комунікативної компетенції у групі А, де використовувалися інтерактивні технології, у порівнянні з групою В, де таких технологій не застосовували.

Результати проведених методик і спостережень показали наступне:

4. Зростання згуртованості та взаємодії: використання інтерактивних методик сприяло створенню позитивного мікроклімату та більшої згуртованості у класі. Учні стали охочіє взаємодіяти між собою, демонструючи вищий рівень відкритості та підтримки.

5. Покращення комунікативних навичок: спостереження показали, що учні, які раніше соромилися брати участь в обговореннях, стали активніше висловлювати свої думки. Вправи на співпереживання та рольові ігри допомогли багатьом дітям подолати бар'єри в спілкуванні та покращили їхнє розуміння емоцій і думок однокласників.

6. Розвиток лідерських якостей: завдяки методам, що виявляють лідерські якості, стало зрозуміло, хто з учнів має вплив у класі. Це допомогло залучити таких учнів до роботи з однокласниками, підтримуючи в них розвиток комунікативних навичок.

7. Підвищення інтересу до навчання через використання відеоматеріалів: відео-історії викликали інтерес до теми та стали відправною точкою для обговорення важливих історичних і культурних подій. Це не тільки покращило знання учнів, але й сприяло активнішій комунікації (Див. Табл. 3.2.1.).

Показник	Група	Первинний зріз (%)	Кінцевий зріз (%)
Навченість	Група А	45	72
	Група В	47	50
Лідерство	Група А	40	68
	Група В	42	43
Взаємодія	Група А	48	74
	Група В	50	52
Соціальна згуртованість	Група А	46	75
	Група В	48	50

Таблиця 3.2.1. Первинний та кінцевий зрізи дослідження

Ці показники свідчать про те, що інтерактивні технології, впроваджені в групі А, сприяли значному підвищенню рівня комунікативної компетенції в усіх зазначених аспектах. У групі В, де інтерактивні методи не застосовувалися, показники залишилися майже на тому ж рівні, що й на початку експерименту.

Протягом усього періоду експерименту, крім зрізів, проводилося безперервне спостереження за учнями в класних і позакласних ситуаціях. Це дозволило виявити як зміни у рівні взаємодії між дітьми, так і вплив інтерактивних технологій на їхню здатність до конструктивного спілкування, активного слухання та співпраці. У ході спостережень було помічено, що учні поступово ставали більш відкритими в комунікації, краще працювали у групах та проявляли більше емпатії до однокласників.

Результати цих спостережень стали цінним джерелом інформації для подальшого аналізу та підтвердження або спростування гіпотези, адже дозволили оцінити не лише підсумковий рівень розвитку комунікативних компетенцій, а й простежити динаміку змін протягом усього навчального

періоду, охопленого експериментом.

Інтерактивні технології значно сприяли формуванню комунікативних компетенцій у молодших школярів. Вони допомогли залучити дітей до обговорень, полегшили процес спілкування і сприяли згуртованості колективу. Це підкреслює важливість використання інноваційних методик у навчальному процесі, що підтримує розвиток не тільки академічних знань, але й соціальних та комунікативних навичок.

3.3. Умови ефективного застосування інтерактивних технологій в процесі формування комунікативної компетенції молодших школярів

Умови ефективного застосування інтерактивних технологій в процесі формування комунікативних компетенцій молодших школярів є важливим аспектом успішної реалізації навчальної діяльності. Аналізуючи проведені нами дослідження, ми вважаємо, що для того щоб досягти максимального результату, необхідно враховувати низку умов, які забезпечують ефективне впровадження інтерактивних методів у освітній процес. Виділяють такі основні умови ефективного застосування інтерактивних технологій:

1. відповідність навчального середовища;
2. підготовленість вчителя;
3. орієнтація на групову та парну роботу;
4. реалізація принципу диференціації;
5. застосування елементів гейміфікації;
6. зворотний зв'язок та рефлексія;
7. систематичне застосування інтерактивних методів.

Відповідність навчального середовища є основоположною умовою для ефективного застосування інтерактивних технологій у процесі формування комунікативних компетенцій молодших школярів. Це поняття охоплює широкий спектр аспектів, від технічного забезпечення до створення позитивної атмосфери, яка підтримує активне залучення учнів.

Для успішного впровадження інтерактивних методів важливо забезпечити доступ учнів до сучасних технічних засобів. Це можуть бути:

1. Інтерактивні дошки: дозволяють вчителям демонструвати навчальні матеріали у зручній візуальній формі, а учням - активно брати участь у навчальному процесі, виконуючи завдання прямо на дошці.
2. Комп'ютери та планшети: дають можливість учням працювати з онлайн-ресурсами, виконувати вправи на платформах типу LearningApps або Padlet. Інтерактивні вправи на цих пристроях можуть включати завдання на розвиток комунікативних навичок, такі як групові ігри або дискусії.
3. Інтернет-з'єднання: стабільний доступ до інтернету є необхідним для використання інтерактивних платформ та онлайн-ресурсів. Він також дозволяє швидко отримувати доступ до нових освітніх матеріалів, таких як відео-історії з каналу «Книга-мандрівка. Україна», які можуть слугувати додатковим джерелом для розширення кругозору учнів.

Навчальне середовище повинно бути безпечним, комфортним і сприятливим для навчання. Це означає не тільки фізичну безпеку (ергономічні меблі, належна освітленість та температура), а й психологічний комфорт учнів. Діти мають почуватися впевнено та захищено, що сприяє відкритості до спілкування та взаємодії.

Задля підвищення якості навчального процесу важливо мати доступ до інтерактивних навчальних матеріалів, які відповідають віковим особливостям учнів:

1. Ігрові завдання: завдання, які мають елементи гри, сприяють не лише розвитку комунікативних навичок, а й підтримують інтерес до навчання. Це можуть бути мовні ігри, колективні загадки або інші інтерактивні вправи.
2. Візуальні матеріали: графіки, діаграми, інтерактивні презентації, які допомагають учням легше засвоювати інформацію та практикувати навички висловлювання й обговорення побаченого.
3. Аудіо- та відеоресурси: наприклад, матеріали з YouTube-каналу «Книга-мандрівка. Україна» сприяють формуванню історичного та культурного світогляду, розширенню словникового запасу та кращому сприйняттю інформації.

Навчальне середовище повинно бути організовано так, щоб учні мали можливість вільно пересуватися, об'єднуватися в групи або пари, працювати індивідуально або колективно. Така гнучкість дозволяє інтерактивним технологіям втілюватися у різноманітних формах:

4. Зміна розташування парт для роботи в групах або колах спілкування.
5. Використання відкритого простору (наприклад, якщо є можливість займатися на свіжому повітрі або в зоні відпочинку), що сприяє кращій взаємодії і знімає напругу.

Окрім технічних та організаційних умов, важливим є створення атмосфери, яка мотивує до участі. Учні повинні відчувати, що їхній внесок важливий і що їхні думки цінюються. Інтерактивні технології мають сприяти не лише засвоєнню матеріалу, а й заохочувати до активної участі та вільного висловлювання власних думок. Вчитель може заохочувати участь у дискусіях, підтримувати позитивний настрій та формувати середовище, де учні відчувають себе комфортно.

Для забезпечення ефективного використання інтерактивних технологій важливо розробити та обговорити з учнями правила їхнього використання. Це може включати:

1. Обмеження часу на використання гаджетів для конкретних завдань, щоб уникнути надмірної залученості в технології на шкоду взаємодії.
2. Правила роботи в групах та з інтерактивними дошками, щоб забезпечити відповідальність і рівні можливості для всіх учнів.

У випадку проблем з обладнанням, важливо, щоб технічна підтримка була швидко доступною, аби не переривати процес навчання. Це забезпечує безперерйність використання інтерактивних технологій і сприяє зниженню рівня стресу у вчителя та учнів.

Підготовленість вчителя є одним із основних факторів, що визначають успішність застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі, особливо у формуванні комунікативних компетенцій молодших школярів. Високий рівень підготовленості вчителя забезпечує ефективне використання інтерактивних методик, розвиток навичок спілкування та сприяє створенню середовища, де учні відчувають підтримку та зацікавлення. Підготовленість включає кілька важливих аспектів.

Використання інтерактивних технологій вимагає від вчителя не тільки базових, а й поглиблених знань щодо роботи з сучасними технологіями.

Вчитель повинен:

1. Знати, як працювати з інтерактивним обладнанням (інтерактивні дошки, планшети, комп'ютери), як налаштовувати та використовувати його в процесі навчання.
2. Володіти навичками роботи з освітніми онлайн-платформами (наприклад, LearningApps, Padlet), вміти створювати інтерактивні вправи та завдання, які сприяють розвитку комунікативних навичок.
3. Уміти застосовувати аудіо- та відеоресурси під час уроків, щоб зацікавити учнів і урізноманітнити форми подачі інформації. Наприклад, підготовленість вчителя в плані роботи з відеоматеріалами дозволяє ефективно використовувати навчальні відео, такі як епізоди каналу «Книга-мандрівка. Україна».

Для ефективного формування комунікативних компетенцій важливо розуміти особливості розвитку молодших школярів та їхні психологічні потреби. Вчитель повинен:

4. Розуміти специфіку комунікативного розвитку дітей молодшого шкільного віку, знати їхні потреби у визнанні та взаємодії, а також враховувати вікові особливості.

5. Володіти навичками створення позитивного та підтримуючого середовища, у якому учні відчуватимуть себе впевнено та будуть відкриті до спілкування. Це важливо для розвитку їхньої готовності взаємодіяти в групах та парах.

6. Мати компетенції щодо роботи з учнями з різними комунікативними стилями та рівнем підготовленості. Діти різняться за темпераментом та стилем комунікації, і вчителю необхідно враховувати ці відмінності, застосовуючи індивідуальний підхід.

Методична підготовленість включає знання методів і прийомів використання інтерактивних технологій для розвитку комунікативних навичок:

7. Знання методик проведення інтерактивних уроків, де використовуються ігрові форми навчання, моделювання ситуацій, робота в малих групах і парах. Вчитель повинен вміти поєднувати інтерактивні методи з іншими формами навчання для підвищення ефективності.

8. Уміння створювати індивідуальні та групові завдання, які розвивають навички комунікації, такі як обговорення, переговори, вирішення конфліктних ситуацій. Важливо, щоб вчитель міг розробляти завдання, орієнтовані на розвиток емоційного інтелекту та співчуття.

9. Розробка структурованих інтерактивних сценаріїв уроків, що дозволяє побудувати заняття таким чином, щоб кожен учень мав можливість висловитися, а також удосконалити навички активного слухання та участі в дискусіях.

Застосування інтерактивних технологій потребує від вчителя гнучкості в підходах до навчання, готовності адаптувати методи відповідно до ситуації та потреб учнів:

10. Гнучкість у плануванні: вчитель повинен бути готовий змінювати план уроку, якщо виникає потреба продовжити дискусію або зосередитися на певній темі. Також важливо адаптувати завдання залежно від реакції та зацікавленості учнів.

11. Адаптивність у використанні технологій: вчитель повинен бути готовий підлаштуватися під технічні особливості обладнання та швидко реагувати на можливі технічні неполадки, не відволікаючи учнів від навчального процесу.

Ефективне застосування інтерактивних технологій потребує, щоб вчитель міг надавати учням якісний зворотний зв'язок:

12. Здатність фіксувати та аналізувати комунікативні досягнення учнів: вчитель повинен уважно спостерігати за прогресом учнів, фіксувати зміни в їхніх комунікативних навичках та давати своєчасні рекомендації для їх вдосконалення.

13. Побудова позитивного зворотного зв'язку: важливо підкреслювати успіхи та досягнення кожного учня, створюючи атмосферу довіри.

Конструктивний зворотний зв'язок сприяє підтримці мотивації та залученості учнів.

Оскільки інтерактивні технології та методики швидко розвиваються, вчителю важливо бути мотивованим до постійного професійного розвитку:

14. Підвищення кваліфікації та участь у тренінгах: навчальні семінари, тренінги та курси для вчителів з питань використання новітніх інтерактивних технологій допомагають залишатися в курсі інновацій і надають нові ідеї для впровадження у навчальний процес.

15. Самоосвіта та обмін досвідом: обмін досвідом з колегами, ознайомлення з новинками у педагогічній літературі та онлайн-ресурсах дають можливість удосконалювати навички та розширювати арсенал інтерактивних інструментів.

Орієнтація на групову та парну роботу є важливим аспектом інтерактивного навчання, особливо у процесі формування комунікативних компетенцій молодших школярів. Групова та парна робота сприяє розвитку в учнів навичок міжособистісного спілкування, співпраці, взаєморозуміння та взаємопідтримки. Цей підхід до навчання дозволяє створити умови, у яких кожен учень може ефективно вчитися через взаємодію з однолітками, обмін думками та колективне вирішення задач.

У процесі парної та групової роботи діти вчаться слухати один одного та враховувати думки інших членів групи, що сприяє розвитку активного слухання та уважності. Крім того діти висловлюють власну думку чітко й конструктивно, що розвиває вміння формулювати власні ідеї та доводити їх до інших. Ставлячи запитання та уточнюючи, якщо щось не зрозуміло учень, підвищує здатність вести діалог і долати непорозуміння.

Ці навички є основою комунікативної компетентності, оскільки дозволяють учням ефективно спілкуватися у різних ситуаціях і контекстах.

Під час групової роботи учні мають можливість: розвивати емпатію та співчуття, оскільки вони вчаться розуміти емоції та потреби інших; розвивати навички командної роботи - кожен учень має виконати свою частину роботи, допомагати іншим і підтримувати своїх однокласників; вирішувати конфліктні ситуації: під час групової взаємодії можуть виникати конфлікти через різні погляди чи підходи до виконання завдань. Учні вчаться розв'язувати конфлікти мирним шляхом, що сприяє їх соціальній адаптації.

Робота в групах та парах сприяє розвитку лідерських навичок та відповідальності:

1. Зміна ролей у групах дає можливість кожному учневі спробувати себе у різних ролях, як-от лідера, посередника або виконавця. Це дозволяє формувати різні навички, зокрема організаційні.

2. Відповідальність за кінцевий результат: кожен учень несе відповідальність не лише за свій внесок, а й за успіх усієї групи. Це вчить їх відповідально ставитися до спільної роботи і досягнення мети.

У процесі роботи в парах або групах учні мають можливість: виявляти ініціативу, пропонуючи власні ідеї, що допомагає розвивати їхню впевненість у собі; вчитися самостійно вирішувати проблеми: замість того, щоб отримувати готові рішення від вчителя, діти вчаться самостійно обговорювати питання, шукати рішення та приймати спільні рішення; зміцнювати навички критичного мислення: обговорюючи різні варіанти вирішення завдання, учні розвивають здатність аналізувати й оцінювати інформацію.

Групова та парна робота є природним стимулом для підвищення мотивації та зацікавленості учнів у навчанні:

3. Підвищення рівня активності: учні, працюючи разом, відчувають більше відповідальності за процес і результат, що підвищує їхню залученість.

4. Спільний інтерес: діти вчаться через взаємодію з однолітками, що часто є більш захоплюючим, ніж традиційні методи навчання.

5. Формування позитивного ставлення до навчання: завдяки позитивному досвіду роботи в командах учні формують позитивне ставлення до навчального процесу, що сприяє довготривалій мотивації.

Завдяки груповій та парній роботі вчитель може здійснювати диференційований підхід до учнів, забезпечуючи.

Реалізація принципу диференціації в процесі формування комунікативних компетенцій у молодших школярів є одним з важливих аспектів інтерактивного навчання. Цей принцип передбачає пристосування освітнього процесу до індивідуальних особливостей учнів, зважаючи на їх рівень знань, здібності, темп навчання, комунікативні навички та інтереси. Завдяки диференціації, кожен учень має змогу реалізувати свій потенціал і відчувати себе комфортно в навчальному середовищі.

Включення інтерактивних ігор та елементів гейміфікації мотивує учнів до участі в навчальному процесі, сприяє активному включенню в навчання та полегшує запам'ятовування матеріалу. Використання платформ, таких як LearningApps, дозволяє створювати цікаві завдання, які стимулюють до взаємодії та підвищують рівень комунікативної активності.

Забезпечення можливості для учнів отримувати зворотний зв'язок на кожному етапі навчального процесу сприяє усвідомленню власних

досягнень і прогресу в комунікативних навичках. Підведення підсумків, аналіз власних помилок та досягнень допомагає учням не лише покращувати навички, а й підвищує самооцінку та готовність до подальшого навчання.

Для забезпечення стійкого результату у формуванні комунікативної компетенції важливо використовувати інтерактивні технології на постійній основі. Це означає, що інтерактивні методи мають бути не випадковими, а інтегрованими в структуру уроків, що створює послідовний підхід до розвитку комунікативних навичок.

Умови ефективного застосування інтерактивних технологій в процесі формування комунікативних компетенцій молодших школярів, створюють передумови для того, щоб інтерактивні технології дійсно сприяли ефективному формуванню комунікативних компетенцій молодших школярів. Вони сприяють позитивному досвіду навчання та поліпшенню комунікативної поведінки учнів у соціальному середовищі.

Висновки до Розділу 3

Результати дослідження показали, що використання інтерактивних технологій як засобу навчання суттєво сприяє розвитку комунікативних компетенцій у молодших школярів. Впровадження інтерактивних технологій допомагає створити позитивну атмосферу, підвищує рівень зацікавленості учнів та сприяє побудові ефективного освітнього процесу, орієнтованого на розвиток комунікативних навичок у сучасній школі. Сучасні методики навчання акцентують увагу на формуванні комунікативних компетенцій у молодших школярів, враховуючи їхній особливий вік та психологічні характеристики. У навчальних закладах активно впроваджуються інтерактивні методи, такі як групові дискусії, проектна діяльність і рольові ігри, що дозволяють дітям взаємодіяти між собою, висловлювати свої думки та емоції. Аналіз практики показує, що традиційні методи викладання часто не забезпечують належного розвитку комунікативних навичок, тому їх варто комбінувати з інтерактивними підходами для досягнення кращих результатів.

Експериментальне вивчення, проведене в рамках дослідження, продемонструвало значні позитивні зміни у формуванні комунікативних компетенцій молодших школярів, які брали участь у заняттях з використанням інтерактивних технологій. В учнів спостерігалися покращення в здатності до ведення діалогу, активнішої участі в обговореннях та підвищеній самостійності у вираженні думок. Крім того, результати свідчать про зростання інтересу до навчання, що вказує на позитивний вплив інтерактивних методів на мотивацію учнів. Використання інтерактивних елементів у мультимедійних матеріалах, таких як LearningApps чи Padlet, сприяє залученню учнів до групової роботи, покращує рівень комунікації та формує навички співпраці. Залучення дітей до обговорень і спільного вирішення завдань через анімаційні платформи забезпечує активну участь учнів у процесі навчання.

При організації навчальних занять, особлива увага приділялася формату групової та парної роботи, що дозволило ефективно інтегрувати комунікативні завдання в навчальний процес. Такі форми роботи сприяли налагодженню довірчих відносин між учнями та формуванню в них навичок активного слухання, аргументування та обґрунтування власної позиції.

Застосування диференційованих завдань з урахуванням індивідуальних особливостей учнів дозволило створити комфортне навчальне середовище, яке сприяло розвитку комунікативних компетенцій. Учні мали можливість працювати у власному темпі, виконуючи завдання відповідно до свого рівня підготовки, що підвищило ефективність навчання.

У процесі дослідження були проведені два зрізи (первинний і кінцевий), що дозволило порівняти результати та оцінити ефективність інтерактивних технологій у формуванні комунікативних компетенцій. За результатами експерименту, у групі А, де використовувалися анімаційні та інтерактивні засоби навчання, показники комунікативної компетенції значно зросли, що підтвердило позитивний вплив застосованих методик. Загалом, для досягнення високої ефективності інтерактивних технологій у навчальному процесі необхідно створити певні умови. По-перше, важливо, щоб учителі мали належну підготовку в використанні інтерактивних методів, що включає не лише знання про інструменти, а й уміння адаптувати їх до конкретних навчальних ситуацій. По-друге, класна кімната повинна бути обладнана сучасними технологіями, які сприятимуть інтерактивному навчанню. По-третє, важливо, щоб навчальна програма містила елементи, що сприяють розвитку комунікативних навичок, включаючи завдання на співпрацю, критичне мислення та творчість. Нарешті, позитивний мікроклімат у класі, який підтримує відкриту комунікацію та взаємоповагу, також є ключовим фактором успіху.

ВИСНОВКИ

У сучасному світі, що швидко змінюється, вміння ефективно спілкуватися стало важливим аспектом особистісного та професійного розвитку. Формування комунікативних компетенцій у молодших школярів є надзвичайно актуальним, оскільки ці навички стають основою для подальшого навчання та соціальної адаптації. Вони допомагають дітям взаємодіяти з оточенням, висловлювати свої думки та почуття, а також розуміти й підтримувати комунікацію з однолітками й дорослими.

Комунікативні компетенції є важливою складовою особистісного розвитку молодших школярів, адже вони забезпечують ефективне спілкування в різних соціальних контекстах. Формування цих компетенцій включає як мовленнєві навички, так і вміння взаємодіяти з оточуючими, що сприяє розвитку соціальної активності дітей.

Процес формування комунікативних умінь відбувається через кілька етапів: від усвідомлення важливості комунікації до самостійного застосування набутих навичок у різних ситуаціях. Кожен з цих етапів має свої специфічні завдання, які потребують уваги з боку педагогів. Використання інтерактивних методів, проектних технологій та діалогічного мовлення у навчальному процесі сприяє активізації учнів, розвитку їхніх творчих здібностей та формуванню впевненості у спілкуванні. Ці методи дозволяють створити атмосферу співпраці та взаємодії, що є критично важливим для успішного засвоєння комунікативних компетенцій.

Незважаючи на значення навчального процесу, важливим чинником, що впливає на розвиток комунікативних компетенцій, є соціальне середовище дитини. Вплив сучасних технологій, зокрема інтернету та телебачення, вимагає від педагогів знаходження нових підходів до навчання, які б враховували ці фактори.

Для ефективного формування комунікативних компетенцій важливо впроваджувати комплексний підхід, який поєднує елементи мовної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетенцій. Це дозволить створити цілісну систему навчання, що сприяє розвитку всебічних комунікативних навичок у молодших школярів.

Інтеграція інтерактивних методів навчання в освітній процес значно підвищує рівень залученості учнів та їхню активність. Методи, такі як групові проекти, рольові ігри, дебати та обговорення, сприяють розвитку не лише мовних навичок, а й уміння працювати в команді, критично мислити та знаходити рішення у складних ситуаціях. Використання інтерактивних технологій створює можливості для навчання в реальних комунікативних контекстах, що робить процес навчання більш осмисленим і цікавим.

Успішне формування комунікативних компетенцій у молодших школярів залежить від рівня професійної підготовки вчителів. Педагоги повинні мати не лише знання теоретичних основ комунікації, але й практичні навички використання різноманітних інтерактивних технологій. Вони повинні бути здатними створювати таку атмосферу в класі, яка сприятиме вільному спілкуванню, експериментам і ризику в навчанні.

Професійний розвиток вчителів має включати тренінги та семінари, що допомагають їм освоювати нові методи і технології.

Кожен учень є унікальним, і їхній розвиток комунікативних навичок може відрізнятися в залежності від особистісних, соціальних та культурних чинників. Важливо враховувати ці особливості при формуванні навчальних програм. Індивідуалізація навчання може включати використання диференційованих завдань, які враховують рівень підготовленості учнів, їхні інтереси та сильні сторони. Таким чином, педагоги можуть стимулювати учнів до розвитку, що відповідає їхнім можливостям.

Формування комунікативних компетенцій не обмежується лише мовними аспектами. Важливо також розвивати соціально-емоційні навички, такі як емпатія, саморегуляція та вміння вирішувати конфлікти. Ці навички сприяють успішній взаємодії з оточенням і є основою для здорових міжособистісних стосунків. Інтерактивні методи навчання можуть включати вправи на розвиток емпатії, ігри на співпрацю та рольові ситуації, які допомагають учням зрозуміти різні точки зору і навчитися працювати разом.

Успіх формування комунікативних компетенцій також залежить від взаємодії між школою та сім'єю. Спільна робота педагогів і батьків може створити підтримуюче середовище, в якому діти отримують додаткові можливості для розвитку своїх комунікативних навичок. Батьки можуть активно залучатися до навчального процесу, створюючи ситуації для спілкування в домашньому середовищі, що підсилює результати навчання у школі.

З метою виявлення впливу інтерактивних технологій на формування комунікативної компетенції молодших школярів, нами було запроваджено три етапи вивчення даної проблеми, під час проходження виробничої практики у Комунальному закладі «Ліцей «Лідер» Кропивницької міської ради». Нами під час дослідження даної теми було використано: спостереження, різноманітні методи та засоби інтерактивних технологій. Завдяки даному дослідженню ми виявили що у учнів класу, де безпосередньо активно використовували інтерактивні технології, зріс не тільки показник сформованості комунікативної компетенції а покращилися і інші аспекти такі як: навченість, лідерство, взаємодія, соціальна згуртованість.

Отже, формування комунікативних компетенцій у молодших школярів є важливою складовою їхнього всебічного розвитку, що забезпечує успішну соціалізацію та інтеграцію у суспільство. У процесі навчання учні здобувають не лише знання, а й навички, необхідні для ефективного спілкування, вираження своїх думок і почуттів, а також для розуміння інших.

По-перше, комунікативні компетенції охоплюють як вербальні, так і невербальні складові спілкування, що підкреслює необхідність комплексного підходу до їх формування. Використання різноманітних методів і засобів, як традиційних, так і нетрадиційних, дозволяє створити сприятливе середовище для розвитку мовленнєвих навичок. Заняття з розвитку усного мовлення, риторики, читання та групова діяльність формують у дітей основи комунікації, допомагаючи їм навчитися слухати, аналізувати та висловлювати свої думки.

По-друге, важливим аспектом є виховний потенціал комунікативних компетенцій, який проявляється у розвитку емоційного інтелекту, критичного мислення, взаємоповаги та емпатії. Залучення учнів до дискусій, дебатів та проектної діяльності сприяє формуванню соціальної активності, відповідальності та вміння конструктивно взаємодіяти з іншими. Ці якості є основою для побудови здорових міжособистісних стосунків у майбутньому.

По-третє, інтеграція сучасних технологій та інтерактивних методів навчання у процес формування комунікативних компетенцій відкриває нові можливості для залучення учнів до активного пізнання та самовираження. Проекти, рольові ігри та театралізовані завдання дозволяють школярам відпрацьовувати різні сценарії комунікації у безпечному середовищі, що позитивно впливає на їхню впевненість у собі та комунікативні навички.

Формування комунікативної компетенції у молодших школярів є перспективним напрямком у сфері освіти, що потребує подальших досліджень та розробок навчальних програм. Це не лише допоможе покращити якість освіти, а й сприятиме всебічному розвитку особистості дитини, готової до активного життя в суспільстві. Проте, формування комунікативних компетенцій у молодших школярів є складною і багатогранною проблемою, що потребує подальшого дослідження. Слід вивчити нові інтерактивні технології та їхній вплив на навчальний процес, а також вивчити різні моделі навчання, які можуть допомогти покращити результати формування комунікативних навичок. Важливо також дослідити вплив культурних і соціальних чинників на процес навчання і адаптацію програм навчання до різних контекстів.